Teatriteed

LEO KALMET

Aino Talvi

A 27722

LEO KALMET

AINO TALVI

LEO KALMET

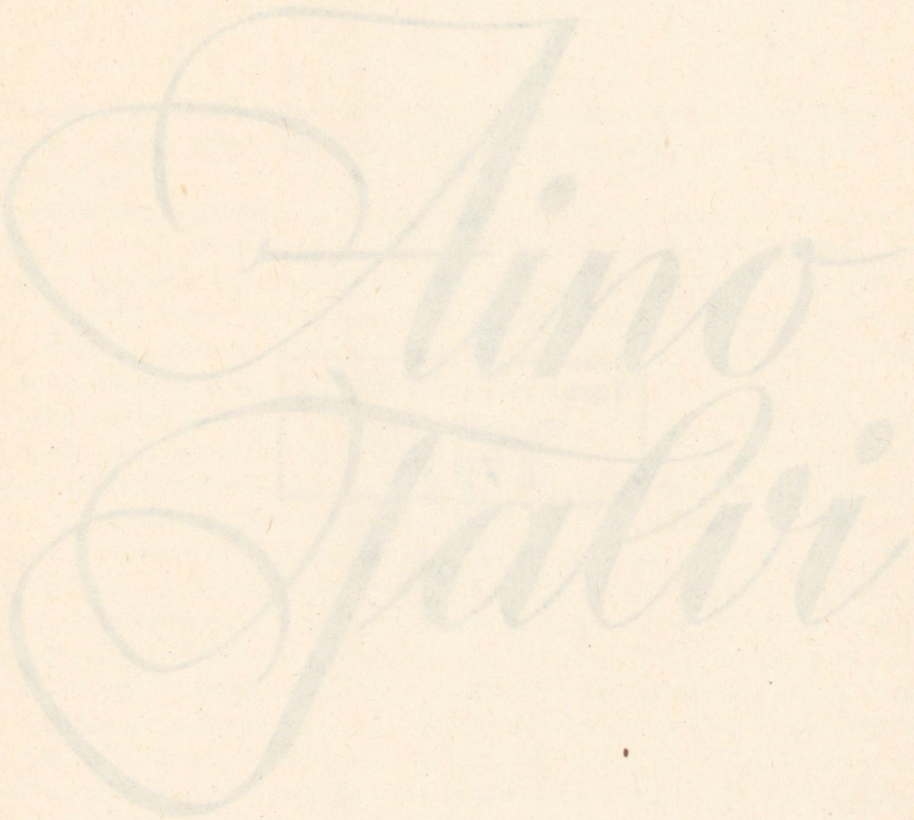

EESTI NSV TEATRIÜHING
TALLINN 1965

A-27728 II

LEO KALMET

Aino Talvi

EESTI NSV TEATRIÜHING
TALLINN · 1965

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
67984

Vaatesaal pimeneb. Kuuldub trummipõrinat ning kauget müra. Hinge poeb mingi rahutu, ärev meeleolu. Sündmuste taustaks on 30-aastane sõda Saksamaal.

Eesriide avanedes näeme tühjal laval kahte kuju. Need on sõdurite värbajad, kes luuravad, kust sellel lagedal maal leiaks veel mõne mehe, keda saaks sõjaväkke meelitada. Ennäe! Sealt tuleb furgoon, mida hobuste asemel veavad kaks tugevat noormeest. Vankril istub üliküpses eas naine ja noor neiu. Lähenev seltskond on uljas. Mängitakse suupilli ja lauldakse. See on ema Courage oma lastega.

Värbajaile on sülle jooksnud jahisaak. «Pea!» kõlab sõjamehe karm käsklus. Furgoon peatub. «Kes te niisugused olete?» Rahuldavat vastust ei tule. «Kus te paberid on?» — «Paberid?!» imestab ema Courage nii üleolevalt ja pahaselt, nagu oleks see võimatu, et siin taeva all leidub veel inimene, kes teda ilma igasuguse paberita ei tunneks.

Ta tõuseb, ronib aeglaselt vankrilt maha, mõõdab sõjamehi hävitava pilguga ning läheneb meestele niisuguse ähvardava ilmega, et need hetkeks kohmetuvad. Sellest seigast märkame kohe, et tema hüüdnimi Courage (tõlkes: südi) vastab täiesti tema isikule. Ta on markitant. Sõjast ta elab ning sõda on ta kujundanud. Ta on harjunud oma teelt kõrvaldama takistusi mistahes hinnaga. Tal on jõudu ja tal on kavalust. Ta ei karda mehi, ükskõik kui kohutavad nad ka oma mundreis poleks. Kuid siin haistab ta hädaohtu. Värbajad on silma heitnud tema poegadele. Ta ei kõhkle hetkekski, kui tõmbab tupest pussi kahe relvastatud sõjamehe vastu. See episood on visiitkaart ema Courage'i iseloomule ja ellusuhtumisele.

Ema Courage'ile on sõda äri, kus rumalad saavad pügada ja targad pügavad. Ta teab, kunas sõda on ohtlik, kunas kasulik. Ta vahekord sõjaga on selge. Ole kohal, kui midagi saada on, ja eemal, kui midagi saada tahetakse.

Praegu tahetakse, tahetakse palju — tema poega. Ja saadaksegi. See on esimene kontributsioon, mida ema Courage selles suures sõjas maksma peab.

Ema Courage'i avaakordi esitab Aino Talvi nii eredalt ja varjundirohkelt, et meil ei jää hetkekski kahtlust tema emaarmastusest o m a laste vastu ning täielikust osavõtmatusest kogu ümbruse kannatuste suhtes.

Esimene sõjalõiv ei jää aga viimaseks. Lõppkokkuvõttes võtab sõda talt kõik: lapsed, kiindumuse ja ränga vaevaga kokkukorjatud veeringud.

Kirjutades ema Courage'ist, on Brecht kirjutanud näidendi sõja kõige soodsamast kasvupinnasest — väikekodanlusest. Inimesest, kelle maailmatunnetus algab ja lõpeb oma isikliku rahakotiga, isikliku kapsamaaga, isikliku omandiga, olgu see siis vara või pere. Nendes inimtunnete

Courage: «Ma ei saa ometi oodata, kuni sõda minu juurde Baierisse tuleb.»
Courage (A. Talvi), Kattrin (I. Ever), Eilif (R. Aren), Schweizerkas (M. Mikiver).

Stseen poja laiba juures.

Courage: «Ma hellitasin lootust, et Kattrin leiab Utrechtis endale mehe.» Piibu-Piiter — V. Ratassepp.

Courage: «Läheb jälle äritsemiseks.»

ning sotsiaalsete tõdede keerukuses orienteerub Aino Talvi brechtliku täpsuse ja talviliku sarmiga.

Aino Talvi ema Courage on kokku põimitud suurest halvast ja väikesest heast. Halb on filosoofia, mille järgi Courage elab. See elukogemustele tuginev tõde: teeni, kogu, äritse, kindlusta oma mustad päevad, on Talvi-Courage'i läbiv motiiv. Kuid kõige selle kõrval on ta hea ema oma lastele, nutikas äripartner, vapper sõjakaaslane raskustes ja ka armastav naine. Talvi-Courage on hea inimene ja halb kodanik.

Niisuguse vastuoksliku ja keeruka ülesande täitmine laval, nagu seda on ema Courage'i mõtteilm, karakter ja saatus, nõuab näitlejalt suurt meisterlikkust. Ja Aino Talvil seda on.

Masendav on ta enesevalitsemine poja Schweizerkasi (M. Mikiver) hukkamise stseenis. Poega on võimalik päästa suure rahasumma eest. Kuid ta tahab poega odavamalt kätte saada. Ta tingib. Tingib, kuni on hilja. Ema on jäänud pojast ilma. Hingematvas tardumuses annab A. Talvi edasi Courage'i suurt jahmatust, kui äkki tajub, et poeg hukkus tema enda süü läbi. Sumbutatud, kuid otse loomalik karjatus kostab tema huultelt, kui kuuldub kauge trummipõrin, mis kuulutab Schweizerkasi hukkamist. Siin on A. Talvi oma väljendustes napp, kuid me tajume iga tundevarjundit selles tohutus inimlikus ahastuses.

Tummstseen armastatud poja laiba juures on vapustav. Olukord nõuab temalt üliinimlikku jõudu — teeselda, et ta ei tunne surnut. Yvette (E. Puudist) tormab Courage'i juurde ja teatab, et laip tuuakse siia. Courage-Talvi tardub ega liiguta ennast tükk aega. Ka Kattrin (I. Ever) tuleb suures paanikas ema juurde, häälitsedes ärevalt oma tummakeeles. Courage ajab ennast sirgu ja lööb Kattrinit vastu nägu — hoiatuseks, et see ennast ei reedaks. Tuuakse laip. Courage pöördub ära. Kui ohvitser tõukab teda toorelt laiba poole, pöörab ta ikkagi pilgu kõrvale. Nüüd surub kannatuse kaotanud ohvitser teda kummuli laiba kohale. Courage hakkab äkki mingil iniseval toonil üht sõjalaulukest ümisema. Seda teeb ta enesekaitseks, et mitte end reeta. Ta hääles on valu ja viha. Ta upitab ennast üles ja tema käsi otsib kobades Kattrinilt tuge. Vaevalt on aga poja laip ära lohistatud, kui ta kokku variseb. Tema enesevalitsus oli rippunud juuksekarva otsas.

See stseen kuulub teatrikunsti šedöövrite hulka.

Kuid niisama veenvalt ja nakatavalt näitab A. Talvi ka Courage'i elujanu

ja elurõõmu. Ta võtab elu nii, nagu juhus pakub. Tal on vahekordi meestega. Ta võtab neid või saadab minema nii, kuidas talle parajasti meeldib. Ainult üks mees on teda jäävalt köitnud — rügemendi kokk Piibu-Piiter (V. Ratassepp). Selle heaks on ta valmis ohverdama mõndagi oma heaolust. Ta võtab Piibu-Piitri enda juurde manuliseks, et see aitaks tal äritseda. Kui Courage'i äri hakkab tagurpidi minema ja neist on peaaegu kerjused saanud, kavatseb Piibu-Piiter ära minna, et Utrechtis ema pärandusega väike kõrts avada ja oma elupäevad mugavamalt lõpule veeretada. Ta on valmis ka Courage'i kaasa võtma, kuid tingimusel, et Courage loobuks tütrest. Nüüd seisab Courage valiku ees — kas mees ja mingil moel kindlustatud elu või tütar ja viletsus. Väga ilmekas ja mitmeplaaniline on Talvi mäng selles episoodis. Ta püüab algul säilitada nii meest kui ka tütart, katsub Piitri meelt muuta kord endiste võluvahenditega, samas jälle praktiliste kaalutlustega. Ta teeb kõik, mis suudab. Kuid tema mõju kokale on haihtunud ja kõik ta püüded põrkuvad koka jäisele järeleandmatusele. Courage tardub ning jätab igasugused veenmiskatsed. Nüüd seisavad nad kõrvuti kui kaks võhivõõrast inimest. Courage'i olek ei lase kahelda, et ta on koka lõplikult oma südamest välja rebinud. Langetanud otsuse tütre kasuks, pole tema hääles tunda ei kannatust ega kahetsust, kuigi tulevik ei tõota head.

Kurb, õudne ja monumentaalne on Talvi lõppstseenis. Kurb seepärast, et me näeme üksikut vana naist, kelle süda on täis muret ja emaleina. Õudne seepärast, et see naine, kõikide sõjatuulte poolt jalge alla räsitud, ei näe oma õnnetuste põhjust ja klammerdub harjumuslikult selle külge, mis teda hävitab. Monumentaalne aga seepärast, et Aino Talvi sundis saalitäie publikut aru saama sellest, millest Courage aru ei saanud. Sõja sünnitavad inimesed, inimesed võivad ta ka ära hoida.

*

Aino Talvi pole saanud süstemaatilist lavaharidust üheski teatrikoolis. Tema kooliks on olnud teatripraktika ja elu ise. Õpetajateks näitejuhid ja vanemad näitlejad. See stuudium on olnud raskem koolipingi omast. Et seda *cum laudega* lõpetada, on vaja teravat ja sügavuti vaatavat pilku ning analüüsivõimelist mõistust. On vaja ehedat annet ja väga palju igapäevast tööd. Sest ainult töö ja treening lihvib eheda ande säravaks andeks. Ja Aino Talvi anne särab.

Sündinud ja koolis käinud Tartus, olid ka tema esimesed teatrielamused seotud «Vanemuise» teatriga. Ta vaatas ahnelt «Vanemuise» etendusi, kuid ainult vaatamisest oli talle vähe, ja peagi (1929. aastal) näeme teda «Vanemuise» operetikooris. Õige pea märkas noor näitleja, et selle illusiooni taga, mis teda nii ahvatlevalt saalist võlus, peitub suur ja vaevarikas töö, et vitsad on siin alati lähemal kui loorberid. Paljusid hirmutas see tagasi. Aino Talvi jäi. Seni oli võlunud teda etendus — nüüd hakkas võluma töö. See võlub teda tänini.

*

Tolleaegse «Vanemuise» teatri lavapedagoogika polnud kuigi tugeval alusel. Noorel näitlejal tuli ülesandeid lahendada omal jõul. Aino Talvit aitas palju ta näitlejavaist. Ajapikku lisandusid kogemused. Esmakordselt äratas noor näitlejanna laiema teatriavalikkuse tähelepanu Elleni osaga A. Adsoni «Iluduskuningannas» (1932).

1935. aastal teeb Tallinna Draamateatri juhatus Aino Talvile ettepaneku tulla tööle Draamateatrisse.

Aino Talvi 1936. aastal.

Draamateater oli omaaja juhtivaid sõnalavastusteatreid, kus töötasid sellised väljapaistvad kunstnikud, nagu Liina Reiman, Johannes Kaljola, August Sunne, Mari Möldre, Ruut Tarmo, Eduard Türk, Arno Suurorg ja Voldemar Alev.

Uues kollektiivis debüteeris Aino Talvi Asta osaga A. Mälgu näidendis «Mees merelt», mille puhul kirjutas J. Sütiste «... ja selle osatäitja jäi «Vanemuise» ülikirjus näitlejaperes mitu aasat «kadunud tütreks».»[1]

Arvustaja L. Soonpää märgib sel puhul: «Aino Talviga näib «Draamastuu-

[1] «Rändteatri» teise koosseisu võõrusetendused Tartus. «Uus Eesti» 1. okt. 1935.

Draamastuudio teatri kollektiiv 1937. aastal. I rida: L. Kalmet, A. Engelberg, H. Nerep, L. Tui, A. Talvi, L. Reiman, L. Lasner, M. Möldre, S. Reek, A. Sunne, J. Sütiste. II rida: P. Raudvee, O. Ungvere, E. Korjus, P. Ruubel, L. Paberit, M. Orgussaar, L. Martin, A. Hõimre, A. Juhkum, V. Ross, J. Mürk, A. Kallismaa. III rida: O. Seliaru, V. Alev, A. Suurorg, F. Malmsten, L. Hansen, R. Tarmo, R. Opsola, I. Nerep, L. Ormus, R. Kalk, I. Uus, J. Kaljola.

Draamastuudio teater ringreisil (1935).
I rida: R. Tarmo, L. Reiman, M. Möldre, II rida: A. Suurorg, M. Varango, O. Eskola, L. Paberit, A. Rebane, A. Engelberg, A. Hõimre, A. Talvi, A. Mägi.

A. Kitzbergi «Neetud talu».
Urve (A. Talvi), Anne (L. Paberit), Virve (H. Nerep).

M. C. A. Puget' «Õnnelikud päevad», Francine — A. Talvi.

R. Sirge «Must suvi». Kadri ja Ain (V. Alev).

dio» võrdlemisi tüseda jõu juurde võitnud olevat . . .» [2]

Draamateatri kollektiivis algas Talvi suur õppetund, mis kestab tänini. Iga uus osa oli talle eksperimendiks, iga uus partner õppevahendiks, iga uus lavastaja uueks õpetajaks.

Märkimisväärseks saavutuseks oli Anna kuju A. H. Tammsaare «Kõrboja peremehes». Selles lavastuses pani A. Talvi end maksma ja laskis aimata oma loomingulisi perspekiive. A. Talvi Anna oli kaaluv, intellektuaalne naine, kelle tundeelu oli väga sügavale peidetud. Seda võis rohkem aimata kui näha.

Selle osaga tõusis Talvi esiplaanile kui lootustandev näitleja, kellel on oskust sügavalt psühholoogiasse tungida. Talvi näitas, et ta eelistab kuju sisemise vastuolu avamist situatsiooni mängimisele. Ka Tammsaare enda hinnang A. Talvi esinemise kohta oli kõrge.

Aino Talvi näitlejateed ei iseloomusta suured hüpped, vaid pidev tõus. Tema ande üks võlusid on alaline arenemine. Kuid oma pöördepunktid ja sõlmkohad olid ka tema loomingus.

Nagu igal hea välimusega noorel näitlejannal, tuli ka Aino Talvil esialgu hulganisti mängida noori armunud tütarlapsi. Aino Talvi oskas armastus-

[2] «Mees merelt» Paul Sepa juubeliks. «Uus Eesti» 4. nov. 1935.

Kõrboja Anna.

Anna ja Katku Villu (E. Türk). Anna: «Kõrbojale on mitte sulast, vaid peremeest vaja.»

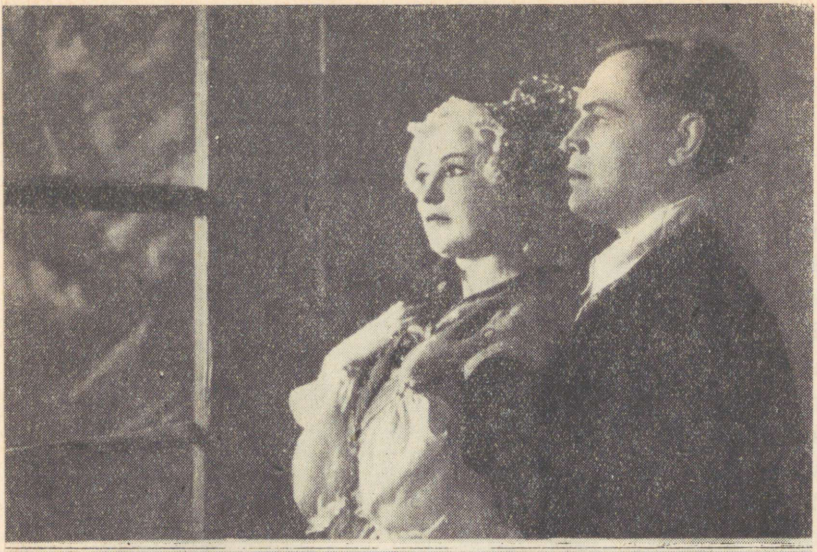

J. Linnankoski «Laul tulipunasest lillest».
Kyllikki: «Ma olen sinu juures oma mõtted lõpuni mõtelnud.»
Olavi — V. Alev.

S. Kiedrzynski «Õnn algab homme».
Rudlinski (A. Suurorg), Ludvig Morel (O. Eskola) ja Ola (A. Talvi).

«Suve» lõppstseen.
Lible (R. Tarmo), Kiir (O. Eskola), Teele (A. Talvi), Toots (J. Kaljola).

romantikasse poetada dramaatilisemaid noote. Niisuguseid osi oli tal aastate vältel terve rida, millest eriti esile küündis Kyllikki J. Linnankoski romaani «Laul tulipunasest lillest» dramatiseeringus (1938).
Kontrastiks nendele romantilistele ja lüürilistele tütarlastele sai Lola kuju S. Kiedrzynski näidendist «Õnn algab homme». See oli kõrvuni armunud poisiliku käitumisega sportlik tütarlaps. Selle näidendi proovid olid Aino Talvile heaks õppetunniks. Tal tuli laval vastamisi seista ühe kaasaja andekama näitlejannaga — Liina Reimaniga, kes mängis Lola ema. Ülesanne oli raske, tuli lahendada oma osa, aga tuli suuta olla ka Liina Reimani partneriks. L. Reiman oskas partneriga luua niisuguse vahetu kontakti, mis sundis tahtmatult teda tähelepanelikult kuulama ja jälgima. L. Reimanile oli orgaaniliselt vastuvõetamatu, kui kuulis või nägi partneri juures võltsi. Kuid samas oli ta alati väga mures, kas tema mõte või tundepuhang ulatub partnerini. Partneri kaudu kontrollis ta ennast. Kui partner hätta jäi, oli L. Reiman alati nõu ja jõuga abiks. Siit võis A. Talvi õppida, mis tähendab partnerilt võtta ja talle anda. Kauaks meeldejääv oli nendevaheline intiimne stseen oma suure inimliku lihtsusega, kus Lola pihib oma hingevalu emale. Kogu stseen oli läbi viidud tähelepanuköitvas *pianos*.
1937. aastal tuli esimest korda lavale O. Lutsu «Suve» dramatiseering. A. Talvi mängis Raja Teelet. Sellest kujunes naiselikult veetlev, kuid veidi isekas neiu, kes oskas olla ka paindlik ja järeleandev. Koos J. Kaljola Tootsiga moodustasid nad huvitava paari ning J. Kaljola mõjul, kes tol ajal oli juba väljakujunenud meister, leidis ka Talvi oma osakäsituses tugevaid humoristlikke jooni, millesse oli põimunud nii lüürilisi kui ka dramaatilisi toone.

*

Talvi esimene suurkangelanna oli Lucrezia Borgia A. Nowaczynski näidendis «Tseesar ja inimene». Näidendi tegevus toimub paavst Aleksander VI aegses Roomas. Aino Talvi nägi oma Lucreziat selle keskkonna produktina, samade pahede ja kommetega nagu kõik teisedki, kuid ta nägi temas ka renessansiaja inimese vastuolulisust. See kõik oli looritatud võluvasse naiselikku sarmi. Tema sisemine, parem mina avaneb talle endalegi ootamatult. Lootusetu armastus kuulsa teadlase Koperniku vastu

toob esile tema õilsad inimlikud omadused ning otsustaval hetkel on ta suuteline ennastohverdavateks tegudeks.
Lucrezia ja Kopernikụ (A. Sunne) esmane kohtumine toimub Borgiate palee esinduslikus hallis. Talvi-Lucrezia kuulab hoopleva sõjapealiku ette-

Lucrezia: Inimene teeb inimese õnnelikuks.

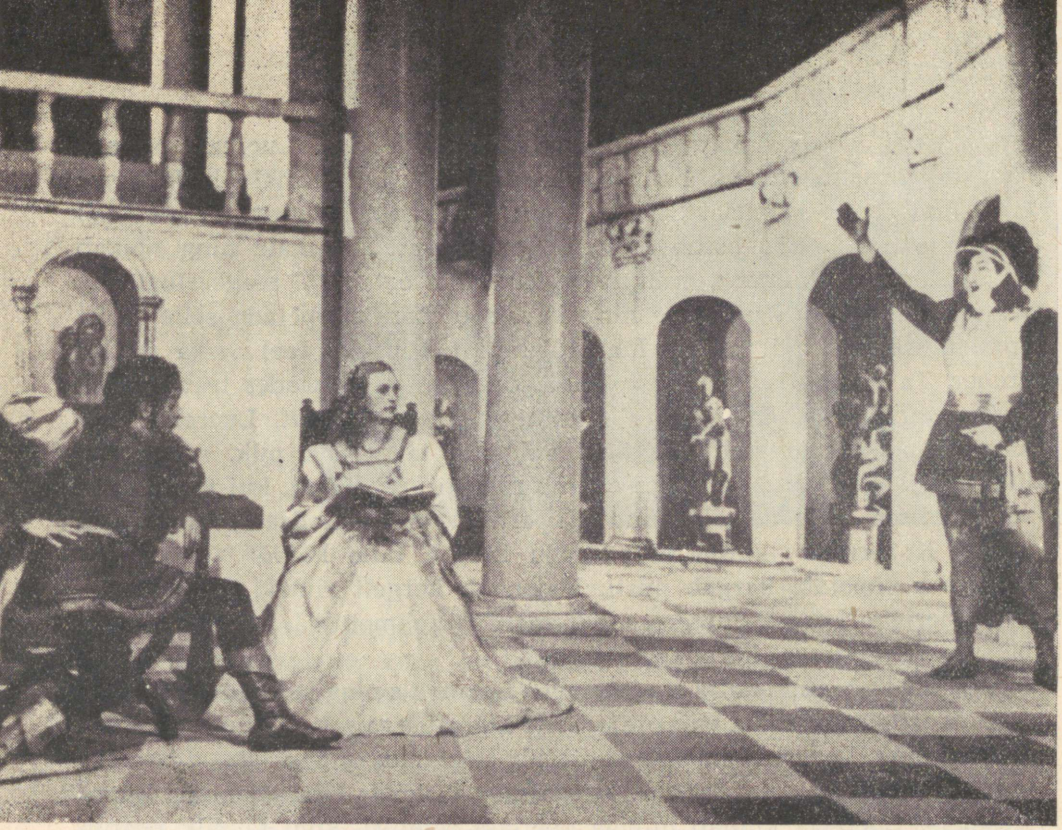

Michelotto (R. Opsola): «... raiusime halastamatult naisi ja lapsi, sest olime kaotanud kannatuse.» Cesare — O. Põlla.

kannet vägitegudest lahinguväljal. Eemal, avatud laeka ees põlvitab hallis mungarüüs kuulus teadusemees Kopernik. Lucrezia eriloal uurib ta siin vanu ürikuid. Lucrezia kuulab hajameelselt praaliva sõjamehe loba, ta tähelepanu köidab Kopernik. Järsult lõpetab ta sõjamehe igavaks läinud praalimise, kes solvunult minema tõttab. Lucrezia tõuseb ja läheneb Kopernikule. Ta vaatleb huviga seda endassesüvenenud meest — Kopernik ei märka teda. Pikk piinlik vaikus, kõik ootavad Lucrezialt mingit järjekordset kapriisiekstsessi. Siis hõikab Lucrezia poolvaljult, nagu kardaks seda vaikust häirida: «Magister ... magister!»

Kopernikus loeb edasi, pööramata sellele tähelepanu. Lucrezia on niisugusest eneseunustusest hämmastunud ning pöördub sosinal lähedalseisva õuedaami poole: «Sancia! Oled sa kunagi näinud niisugust? Ta unustab kogu maailma.» Siis astub Lucrezia otsustavalt lähemale ning hõikab nõudlikumalt: «Inimene, inimene!» Lucrezia ootab... reageeringut ei järgne. Ta kaotab kannatuse ning kavatseb toorelt lõpetada selle mehe eneseunustuse, kuid ta käsi lehvikuga peatub poolel teel... ta mõtles ümber. Ta tõukab Kopernikust õrnalt kinganinaga, lausudes teatud ärritusevarjundiga: «Inimene!» Jälle ei mingit reageeringut. Lucrezia otse kangestub ootamatusest. Siis äkki välgatab ta metsik pilk, see riivab ümberolijaid. Tundub, et kohe sünnib midagi erakordset, kui äkki segab sündmusesse seni eemalseisnud Koperniku vend Andreas, kes astub kiirelt Koperniku juurde ja peaaegu karjub talle kõrva: «Nikolaus!» Kopernik võpatab, kargab püsti, kohendab kergelt riideid ja juukseid. Orienteerudes kiiresti olukorras, kummardub kohmetult Lucrezia ees ning lausub: «Andestage, kõrgus.»

Lucreziale teeb nüüd nalja teadusemehe kohmetus ning ta küsib heatujuliselt: «Kas leidsite, mida vajasite?» Selle küsimusega sattus Lucrezia õigele soonele ning Kopernik hakkab erutatult seletama, et siin tehtud avastus universumi kohta on suure tähtsusega ning ta leidis kinnituse oma hüpoteesidele. Lucrezia kuulab huviga õpetlase seletusi, kuni ta pilk peatub eemalseisval Andreasel. Teda hakkas häirima see kuju ning ta katkestab järsult Koperniku: «Kes on too seal, kes teid alatasa jälgib?» Selles küsimuses on tunda nagu mingit armukadedust, sest keegi tahab osa saada sellest, mis on määratud ainult temale.

«Vend, Padua ülikooli doktor. Meie asupaigaks on hospiits,» vastab Kopernik. — «Hospiits,» kordab Lucrezia põlastavalt nina kirtsutades, nagu tunneks just praegu selle vaestevarjupaiga vastikut haisu. Kuid silmates Koperniku avalat, tarka nägu, millest hoovab sümpaatiat, muutub ta hoiak, kui lisab sõbralikult: «Võite elama asuda siia...» Kohates aga Koperniku küsivat pilku, lisab ruttu, nagu kardaks, et temast võidakse valesti aru saada: «...siis olete oma aaretele lähemal.» Kopernik kõõritab kõheldes venna poole, mille tähenduse Lucrezia lennult kinni püüab ning lisab kähku: «Teie vend aga võib jääda hospiitsi.» — «Tavaliselt oleme olnud koos,» väidab Kopernik tagasihoidlikult. — «Siis lähete lahku ebatavaliselt,» ütleb Lucrezia, lööb järsult oma lehviku

Lucrezia: «Kes on see inimene seal, hallis?» Sancia — O. Ungvere.

kokku, sest ta pole harjunud, et temaga vaieldakse. Kopernik peab leppima paratamatusega, kuna on hädaoht eemale jääda oma teaduseaaretest. Ta on langetanud pea ning näib õige haletsusväärsena oma pikas hallis rüüs. Lucrezia pilgust näeme, et talle meeldib see mehine mees, inetule riietusele vaatamata, kuid ta tahab oma ümbruses näha ainult elegantselt riietatud inimesi. Minekule pöördudes teeb ta kerge viipega korralduse: «Ah jaa! Homme antakse teile õukonnariided.» Kuid sellele kapriisile Kopernik ei kavatsegi alistuda. Ta vastab: «Võin siia jääda vaid selles riietuses, mis mulle kuulub . . .» Ta ei lõpeta, kuna Lucrezia peatus järsult, pahaendelise isekusega. Ähvardav vaikus. Kõik ümbritsevad seisavad liikumatult, oodates plahvatust. Lucrezia silmitseb uurivalt õukondlaste nägusid. Pilk peatub ühel neist . . . See hakkab järsku närviliselt lautot klõbistama. Mängus on Lucrezia prestiiž. Kuid Lucrezia ei pea vajalikuks midagi ütelda, pöördub ümber ja hakkab pikkamööda, kõrgilt trepist üles sammuma. Kopernikul on nüüd selge, et oma vastuhakuga pani ta enda eest tähtsate ürikute laeka igaveseks lukku. Ta vaatab üksisilmi, nagu jumalagajätuks käsikirjade laegast. Trepil vaatab Lucrezia korraks tagasi ja märkab Koperniku leinameeleolu. Tal tekib mingi kaastunne selle kummalise mehe vastu. Ta seisatab, silmitseb Koperniku õnnetut kuju, ning hakkab lõbusalt naerma. Kadunud on solvumus ja raev. Ta ütleb lepitavalt: «Sündigu teie tahtmine. Ja sellega lõpp.» Kõik hingavad kergendatult, Lucrezia tunnistab üksisilmi Koperni-

Cesare (O. Põlla): «Või Ferrara vürsti vahetad sa mingisuguse kuutõbise vastu. Küll meie, Borgiad, ajame sinust kuradi välja!»

kut, kelle peaaegu maagilist üleolekut ta tajub vaistlikult: «Esimest korda juhtub Borgiate lossis säärane lugu, et keegi nii järjekindlalt ignoreerib minu tahtmist. Olgu! Kui tahate kanda halle rõivaid, siis olge hallis, nagu...», ta otsib halvustavat võrdlust, kuid ütleb leebelt naeratades: «... nagu mõni ninasarvik.» Siis järsku asjalikuks muutudes lausub: «Nüüd aga asume esimesele loengule.» Ta läheb lahtisele rõdule, kus on näha taevalaotust. Kopernik ja Sancia (O. Ungvere) järgnevad talle. Minnes küsib Sancia: «Kas see on õige, meister, et planeedid juhivad inimese saa-

tust?» Kopernik seisatab ning tõsineb, öeldes: «Olen nõus seletust andma, kui mulle ei esitata rumalaid küsimusi.» Lucrezia uuriv pilk väljendab küsimust: «Kas see pole solvang?» Kuid jõuab kohe järeldusele, et see märkus ei puuduta teda, ning läheb sellest episoodist kergelt üle. Kopernik hakkab hasartselt pühendama naisi taevalaotuse saladustesse. Ta muutub nagu teiseks inimeseks, tõustes nüüd ümbrusest kõrgemale. Lucrezia kuulab ekstaasis, pilk suunatud taevasse: «Jeesus Kristus... Nutma paneb...» Koperniku pilk on kiindunud taevalaotusesse, ta räägib suure sisemise õhinaga. Ta on ärmunud taevalaotusesse. Lucrezia kuulab, kuulab... ta pilk libiseb pikkamööda taevalaotuselt Koperniku näole. Ta ilme omandab süütu, tütarlapseliku sära. Midagi uut on Lucrezias, midagi niisugust, mida ta tunneb esmakordselt, millest ta veel isegi ei oska endale aru anda. See tundub talle imelik, t e m a l e, kellel on seljataga nii palju seiklusi. Me tajume, et see pole vaid armumine, see on kiindumus, tõeline armastus. Äkki katkestab Kopernik seletuse — ta tunneb endal Lucrezia pilku. Kopernik on ootamatusest rabatud. Nende pilgud kohtuvad. Lucrezia muutub äkki häbelikuks, nagu oleks teda salaja tabatud intiimselt

Lucrezia ja Koperniku (A. Sunne) lahkumine.
Lucrezia: «Otsustasin põgeneda... teiega. Olen mures teie pärast.»

mõttelt. Ta püüab vältida Koperniku tungivat pilku. On juhtunud talle endalegi midagi ootamatut, — on kadunud hellitatud, iseteadev daam, on jäänud vaid naiivselt armunud tütarlaps.
Selle vastuoksliku kuju kehastamisel äratas A. Talvi lootust, et eesti teatrilavale on kerkinud suureandeline ja jõuline kangelanna. Järgnevad aastad näitasid, et see lootus ei jäänud vaid lootuseks.

*

Eripalgeline oli A. Talvile Ada osa A. Kirklandi «Tubaka tees» (1939). Selle teose sündmustik areneb Ameerikas, ühes vaeses farmis, kus majandusliku depressiooni tõttu kogu perekond vegeteerib. A. Talvi mängis viiekümne seitsme aastast farmerinaist Adat, kes on vaesusest ja igapäevastest leivamuredest niivõrd tuimaks muutunud, et oskas unistada veel ainult viletsast sitskleidist surivoodi jaoks. Selle osa lahendamine nõudis suurt ümberkehastumise oskust. Talvi oli siiani mänginud noori

Ada: «Mõnikord ma soovin, et mul oleks ilus kleit, milles mind võidakse matta.»

Ada: «Sul ei ole tarvis enam tagasi minna elama Low'ga.» Pearl — O. Ungvere.

naisi. Ada oli esimene vanaeit. Selle osa täitmine oli seda raskem, et tal tuli oma osa sügavat dramaatilist põhijoont läbi viia tragikoomiliste sündmuste taustal. Karakternäitleja eksam. Innukalt asus ta tööle ja sooritas selle eksami.

Talvi Ada on kõhetu vana naine pikas kulunud hallis kleidis, mis ripub kotina seljas. Sageli näeme teda harjunud poosis noruspäi toetumas viltuvajunud rõdupostile, pilk tardunult suunatud ühte punkti. Adal on seitseteist last, kelle nimesidki ta kõiki ei mäleta. Nad kõik on kodust ja vaesusest ära põgenenud, peale paari noorema. Tema armsam tütar, kuueteistkümneaastane Pearl (O. Ungvere), on isa survel mehele pandud eakale naabrile Low'le (A. Sunne). Selle eest sai isa Jeeter (J. Kaljola) kaheksa dollarit hüvitust. Hiljem käis Low kaebamas, et ta naine tõrgub ega lase endale ligi, kuigi nad on juba peaaegu aasta abielus. Ei aita peks ega meelitus. Adat närib südametunnistus, et ta ei olnud võimeline seda abielu takistama. Talvi Ada ei näita oma hingevalu kellelegi, kuigi on kogu aeg meie vaateväljal. Ta ei kõnele peaaegu midagi — kogu ta osa koosneb üksikutest repliikidest. Ada siseelu arengust kõneleb tema liikumise rütm, tema hoiak tavaliste igapäevaste talituste taustal. Nii märkame puhuti, kuidas ta koduste toimetuste käigus vajub äkki mõttesse, just nagu unustades oma kavatsuse, kuni teda jälle äratab mõni väline sündmus. Nii unustaski ta ennast rõduposti najale

seisma, kui värava tagant kostab naabri hääl, kes mööda minnes lobiseb Jeeterile, et tema tütar Pearl olla oma mehe juurest ära jooksnud. See sõnum erutab Adat. Korraga on kadunud ta norusolek ning ta tahab midagi ette võtta. Ta teeb sihitult mõne sammu siia-sinna, seisatab, läheb tagasi rõdule, tunneb enda abitust ning vajub lõdvalt mädanenud trepilauale istukile. Ta jääb kauaks sellesse olekusse, osavõtmatu ümbruse suhtes, kuni midagi ootamatut teda tardumusest äratab. Eemalt on kuulda Jeeteri lõõtsutavat kõnelust: «Tule, laps, tule!» Oma jahmatuseks näeb Talvi-Ada Jeeterit Pearli kättpidi väravast sisse tirimas, hõigates võidutsedes Adale: «Näed sa, keda ma leetpõõsastikust leidsin.» Ada on ootamatusest keeletu. Ema ja tütre pilgud kohtuvad. Hetkeline paus. Äkki kostab Ada peaaegu loomalik röögatus: «Pearl!» Selles on tunda nii ohjeldamatut rõõmu kui ka hirmu. Järsu tõmbega rabeleb Pearl isa käest lahti

Elsa E. Ranneti «Hanedes». Jüri Aasma — E. Abel.

ning tormab kabuhirmus ema rinnale. Ta on haletsusväärne — palja jalu ja hallis näruses kleidis. Ada haarab ta oma embusesse, kaitstes teda oma kehaga Jeeteri võimaliku kallaletungi eest, sest ta teab, et Jeeter kavatseb tüdruku vaevatasu eest mehe juurde tagasi viia. — «No-noo, ära nuta. Oled jälle ema hoole all,» ütleb Ada hellitavalt Pearli pead silitades, samal ajal üle õla ähvardavalt Jeeterit silmitsedes. Kui Jeeter läheneb Pearlile hästiteeseldud sõbralikkusega: «Oi, ta on kasvanud selle aastaga,» saab ta aga vaevalt puudutada Pearli, kui Ada ennetab ta kavatsuse ja tõukab Jeeteri niisuguse ootamatu jõuga eemale, et see vaevu jalul püsib ning Adat kui lummutist jahmunult vahtima jääb. Nüüd aga kargab Jeeteri hing täis ning ta röögatab, meenutades oma isaõigusi. Ada on saanud äkki niisuguse meelekindluse, et hakkab rahulikult kammima Pearli pikki kullavärvi juukseid, öeldes küünilise rahuga: «Ära topi oma nina võõrastesse asjadesse.» See ärritab Jeeterit veelgi enam ning ta karjub, põrutades endale rusikaga vastu rinda: «Mina olen ju ta isa.» Talvi-Ada vastab sellele niisuguse endastmõistetavusega, nagu oleks see ammu teada: «Ei, seda sa ei ole.» Kui aga Jeeter püüab uuesti määratsema hakata, lõikab Ada tal selle võimaluse ära rõhutatud rahulikkusega, ikka veel õrnalt Pearli juukseid kammides: «Sa ei ole seda kunagi olnud ega saa iialgi olema.» Märgates Jeeteri jahmunud, rumalat ilmet, lisab: «Kuidas sa võid sellele mõttele tulla, et sinusugune vana narr võiks olla Pearli-taolise ilusa tütarlapse isa.» Seda ütleb ta nii veenvalt, et Jeeter isegi on sunnitud temaga nõustuma, mühatades oma nina alla: «Mh, seda olen minagi mõnikord mõtelnud.»

Selle episoodi mänguline võlu seisab selles, et A. Talvi ja J. Kaljola vastastikused suhted väljenduvad niivõrd nüansseeritud häältes, liigutustes, silmavaates, et kui midagi juurde panna või ära võtta, võiks see esile kutsuda võltsi, nagu tolleaegne arvustus tähendas. Niisugusel viimistletud, sügavalt psühholoogilisel tasemel kulgesid nende dialoogid kogu etenduse vältel. Täpsemalt öeldes, need polnud ainult dialoogid, vaid enamasti sõnatu mõttevahetus pilkude ja liigutuste kaudu õigesti tabatud rütmis.

Selle osaga algab uus etapp A. Talvi loomingus. Ta on ületanud meistrinormi ja ühtlasi purustanud ampluaa piirid. Temast on saanud tunnustatud karakternäitleja.

*

Eespool kirjeldatud esimesele nõudlikule karakterkujule järgnes aastate jooksul hulga teisi. Heitkem pilk ühele tema kõige värskemale karakterrollile — Elsa E. Ranneti «Hanedes». See on kaunis tuttav kuju meie külakeskkonnast, kuid Talvi ei lähene sellele olustikuliselt, vaid valib hoolikalt detaile, mis paljastavad selle kuju kahjulikkust oma ümbrusele. Ta teeb seda kavalalt, nii et ümbritsevaile võib jääda mulje isegi tema õigusest. Kui ta kolhoosi koosolekul sõna võttes Marile (L. Lindau) kallale tungib kavala eesmärgiga teist diskrediteerida, ja õiglase vihaga ütleb: «Vaata, misukest raha sa igal sügisel oma hanedega kokku lükkad . . .» siis jääd uskuma, et Maril on tõesti mingi sohivärk nende hanede kasvatamisega. «Hanedes» näitab Talvi ennast jälle suure allteksti meistrina, andes oma sõnadele väga rikkalikke värvinguid. Nauding on kuulda tema toonis lohutamatust, kui ta üksi oma sünnipäevalauas istub ja mahajäetult iseenesele tervitust laulab: «Sind tervitan, kallis hällilaps.» Mida enam ta laulab, seda hüsteerilisemaid noote kuuleme tema hääles, tal on peaaegu nutt varuks. Kui aga äkki ilmub Julius (F. Malmsten), paneb ta kogu oma meelitusoskuse mängu, et sünnipäevalauas oleks ükski külaline prestiiži päästmiseks. Talvil on suurepärane võime kiiresti orienteeruda keerukates olukordades. Näiteks stseen, kus tema mürgeldamise peale tuleb miilits (E. Abel). Milline kohmetu ilme, tardumus, kogu ta olemus väljendab tahtmist olematuks teha oma äsjast kuraasitamist ja palub andestamist. On näha, et ta mõte otsib pingeliselt väljapääsu olukorrast, ise tähelepanelikult miilitsa näoilmet jälgides. Ja lõpuks lööb ta särama. Ta pakub miilitsale sünnipäevanapsi, ning milline võidutsev ilme, kui see on nõus tema terviseks jooma. Ta tunneb ennast olukorra peremehena ja unustab äsjase ohu. Ta isegi uhkustab omaaetud samagonniga. Äkki aga taipab, et on ennast sisse rääkinud, ja kohe hakkab Talvi Elsa teist keelt kõnelema. Vaevalt leidub nüüd maailmas temast haletsemisväärsemat inimest.

*

Aino Talvi loominguline kõrgperiood langeb sõjajärgsesse aega. Aeg määrab kunsti ja ka kunstniku ilme. Talvi ilme on väga mitmekesine. Ta valitseb võrdselt hästi nii komöödiat kui tragöödiat, ta oskab nii žanre kui ka kujusid analüüsida ja sünteesida. Ta looming on võitlev ja naiselikust sarmist hoolimata mehine. Just seda võitlevust ja mehisust on Aino Talvis aidanud süvendada kaasaegne ja klassikaline nõukogude dramaturgia.

V. Gussevi «Kuulsus». Leena Medvedjeva.

Muuseas on huvitav meenutada, et A. Talvi esmane tutvumine nõukogude autoriga ulatub juba kaugemasse minevikku, kodanlikku aega. 1938. aastal mängis ta V. Gussevi «Kuulsuses» naislendurit Leena Medvedjevat — mehist, teguvõimsat kangelast, jäädes seejuures võluvalt naiselikuks.

Sõjajärgsel perioodil on siia lisandunud terve hulk eredaid karaktereid. Üks ilusamaid ja jõulisemaid kujusid A. Talvi loomingus on naiskomissar Višnevski «Optimistlikus tragöödias». Sirvime arvustusi selle osa kohta:

«A. Talvi lõi haarava parteilise juhi kuju. ... Ja talitas õigesti, andes komissari kõigepealt inimesena, tavalise naisena, isegi lüürilisena. Juba tema ilmumine sõjalaevale valges pluusis ja mitte komissari traditsioonilises nahkjopis annab võtme kuju mõistmiseks. Ja kui komissar enda kaitseks maha laseb loomastunud kütja, siis talitab Talvi jällegi õigesti, kui ta

relva ära peidab ja «abieluküsimuste» vastu huvi tundvaid madruseid ainult sõnaga taltsutab. Talvi on hoidunud kõrgelennulisest paatosest, välisest rangusest ja sõjakusest, ta on rõhu asetanud komissari südamele.» [1]
Tal on täita raske ülesanne — taltsutada desorganiseeritud meremehed ja formeerida neist löögivõimas väeüksus. Talvi-komissari naiselikku kuju vaadates tundub algul, et tekkinud olukorras käib see ülesanne talle üle jõu. Üksikute repliikide vahelt koorub tema mõttekindlus, ta teab, mida tahab, aga tema murelik pilk kõneleb, et ta ei tea veel, kuidas seda teostada. Tal pole valmis otsuseid. Need tekivad tal konkreetses olukorras. Ta jälgib teraselt sündmusi ja teeb neist järeldusi. Ta kuulab tähelepanelikult vastuväiteid ning kaalub tõsiselt oma seisukohtade õigsust. Ta mõtleb pingeliselt. Ühes asjas jääb ta aga absoluutselt kindlaks — mis ka ei juhtuks, partei poolt antud ülesannet ei tohi täitmata jätta. Seistes suurte raskuste ees, lööb ta isegi hetkeks kõhklema, kuid otsustavatel momentidel valdab teda täielik enesekindlus.
Komissari tulekul väeüksusesse oli olukord väga keeruline. Üksuses oli tekkinud ohtlik anarhistidejõuk, kelle mõju võis kardetavalt kasvada. Oli tekkinud võimu dualism, kuna anarhistide eestvedaja (V. Panso) oli osa meeskonda saanud allutada oma mõjule. Ta oli ultimatiivselt esitanud komissarile allakirjutamiseks käskkirja laevakomandöri Berlingi (O. Eskola), tsaariaegse, kuid nõukogude võimule lojaalse ohvitseri mahalaskmise kohta.
Talvi-komissar tuleb Vainoneni (O. Tinn) ja mitme kindla mõtteosalise saatel laevalaele, kuhu oli juba kogunenud hulga meremehi. Õhkkond on pingeline. Anarhistide eestvedaja põrnitseb teda uurivalt, küsides: «Kas kirjutasite käskkirjale alla?» Komissar mõtleb hetke ning vastab rahulikult: «Jah!» — «Anna siia,» nõuab eestvedaja kärsitult. See nõudmine toob veel enam ärevust niigi ülesköetud õhkkonda, sest mängus on ülemvõimu küsimus. Eestvedaja poolt koostatud käskkirjale allakirjutamine tähendaks tema mõjuvõimu kindlustamist, sest üksuses on veel hulga passiivseid ja ärahirmutatud madruseid, kes sel puhul libiseksid anarhistide peamehe mõju alla.
Nõutud paber aga jääb üle andmata, sest kogu tähelepanu tõmbab enesele uus sündmus. Aleksei teatab, et eestvedaja on omavoliliselt kaks sõjavangi-invaliidi saatnud mahalaskmisele. — «Jätta,» annab komissar

[1] H. Lumet, Usk inimesse võidab. «Õhtuleht» 23. november 1957.

viivitamatult käsu. Mitmed mehed jooksevadki peatama konvoid . . . kuid hilja. Eemalt kõlab kaks pauku. Pingeline vaikus. Kõikide pilgud on pöördunud komissarile. Kõigile on selge, et see hetk otsustab polgu saatuse. Komissar seisab liikumatult, ta näiliselt rahulikult näolt pole midagi lugeda. Mõtlik pilk laseb vaid aimata, et ta kaalub oma, seltsimeeste ja polgu saatust. Siis pöördub ta rangelt eestvedaja poole: «Punaarmee ei lase sõjavange maha.» Hetkeline paus. Ta vaatab eestvedajale tungivalt otsa ning jätkab siis erilise rõhuga: «Kas teadsite seda?» Kuid eestvedaja ei mõtlegi alla vanduda, nimetades eeltoodud seisukohta asjatuks pehmuseks.

Komissar tahab esile tuua veelgi tugevamaid argumente: «Lenin ütleb . . .» Kuid eestvedaja ei lase tal lõpuni kõnelda: «See mind ei huvita.»

Eestvedaja on nii enesekindel, et on nõus isegi üldsuse häält kuulama. Las räägivad, kellel midagi ütelda on. Talvi-komissar uurib meeste nägusid, hindab olukorda ning meeleolu. Tal pole paljugi veel selge. Et selgust saada, provotseerib ta mehi aktiivsusele, pöördudes eestvedaja poole: «Teie üleolekut hinnatakse nii kõrgelt, et ei juleta teiega vaielda.» Need sõnad olid rohkem määratud meestele kui eestvedajale. «Kuidas nii?» kargab üks vana madrus erutatult püsti. See on nagu signaaliks. Hirm on kadunud ja meeste suud lähevad lahti. Eestvedaja arvel hakkab sadama igalt poolt kõiksugu süüdistusi. Nüüd on komissarile jõudude vahekord selge, kuid selge on ka see, et olukord pole veel kaugeltki lahendatud, kuna anarhistid on hambuni relvastatud ning on teatavaks saanud, et anarhistidele on väljast abiväge tulemas.

Anarhistide eestvedaja aga tahab oma käestlibisevat mõju uuesti maksma panna ja röögatab raevus: «Lõpetada korralagedus! Teie ei tea veel kõike.» Ta tõuseb ähvardavalt ning jätkab: «On avastatud vandenõu. Kohe tehakse teatavaks üksikasjad. Loe ette, komissar.» Eestvedaja astub enesekindlalt komissari kõrvale, käsi mausri kabuuril. Kõik tajuvad momendi otsustavust.

Talvi-komissar seisab liikumatult paigal. Ainult valge paberileht väriseb vaevalt märgatavalt tema sõrmede vahel ja ta loeb teksti, mille ta siinsamas koostab: «Proletariaadi revolutsiooni nimel: välitribunal kosseisuga polgukomissar ja tema poolt määratud isikud . . .» (Anarhistide nõudlik vahelehüüe: «Kes?» Seda sumbutavad aga teiste hüüded: «Mitte vahele segada!») «. . . uurinud läbi endise . . .» Komissar teeb siin pausi,

heites hetkeks pilgu meestele. Mehed on arvamusel, et see on tõepoolest anarhistide eestvedaja poolt koostatud käskkiri laevakomandöri mahalaskmise kohta ning kõikide pilgud pöörduvad komandör Berlingi poole. Eestvedaja särab rahulolust. Talvi-komissar jätkab: «. . . endise väesalga eestvedaja . . .» Ootamatusest hetkeline hämmastus. Meeste seas tekib ärev liikumine, mis aga kohe vaibub, et edasi kuulata. Anarhistide eestvedaja on tardunud jahmatusest. Komissar jätkab sugereeriva enesekindlusega, tundes kogu vastutust olukorra ees: «. . . tegevuse ja tunnistanud tema, eestvedaja, süüdlaseks polgu võitlejate, järgnevalt tundmatu naiskodaniku, järgnevalt kahe sõjavangi hukkamises ilma kohtuta ja juurdluseta, samuti mitteallumises komissarile, nõukogude võimu esindajale, otsustab karistada ülalnimetatud eestvedajat kõige kõrgema karistusmääraga . . .»
Eestvedaja lähem käsilane Kähiseja (R. Tarmo) on uurinud käskkirja lugemise ajal meeste nägusid ja nihkub eestvedajast eemale. Nüüd taipab eestvedaja, et olukord on pöördunud tema kahjuks, haarab mausri, röökides: «Äraandmine! Kõik minu juurde!» Kuid kuus madrust tormavad talle kallale ja kisuvad ta käest mausri. Eestvedaja aga raputab mehed enda küljest lahti, karjudes vihast lõõtsutades: «Lugege ometi läbi, mis seal paberil seisab. Seal on hoopis midagi muud. Äraandmine!»
Kõik vaikisid äkki. Komissar liigutab valget paberit sõrmede vahel. Aleksei (R. Nuude) läheb komissari juurde, võtab paberilehe enda kätte. See on puhas. Vaatab küsivalt komissari otsa. Talvi-komissar vaatab Alekseile sugereerivalt otsa. Aleksei taipab kohe, annab paberilehe komissari kätte tagasi, lausudes kindlalt: «Nagu öeldi, nii seisab ka kirjas . . .»

V. Višnevski «Optimistliku tragöödia» lõppstseen: A. Rebane, E. Tinn, A. Talvi, V. Ratasepp, R. Nuude, O. Eskola.

Eestvedaja viiakse mahalaskmisele ja sellega on võimu ohtlik dualism likvideeritud. Kuid mitte lõplikult. Eemalt kostab kära ja hüüdeid. Anarhistide abivägi on saabunud. Ilmubki laevale salk relvastatud, lohakalt riietatud ja korralagedusega harjunud madruseid. Nad liiguvad vabalt ja ähvardavalt laevas ringi, nõudes eestvedajat, kelle kutsel nad on siia tulnud «pärtliööd» korraldama. Kuulda saades, kuidas on lood, tekib kära ja relvastatud kokkupõrke oht. Kui aga Vainonen neile peale käratab: «Tasa . . . pudemed . . . Teie pood löödi kinni,» ning nad näevad Vainoneni selja taga üksmeelset jõudu, taltuvad.

Talvi-komissar jälgib tähelepanelikult moraalselt laostunud meremehi ning uskudes oma veenmisjõudu, otsustas nad võita üldise asja kasuks. Ta annab pootsmanile käsu: «Õpetage neid.»

Pootsman (A. Rebane) kamandab neid sõjameheliku rangusega rivisse ja valvelseisangusse, mida nad ka automaatselt teevad. Kuid sisemiselt pole nad veel alistunud. Komissar läheneb rivistunud salgale nii nagu taltsutaja läheb lõvipuuri, pidades neid teraselt silmas. Ta hõikab sõjameheliku: «Tervist, seltsimehed!». Need vaikivad jonnakalt. Ainult nende peamees vastab lohakalt, poolpilkavalt: «Tere!». Talvi-komissar sammub veel lähemale. Ta hääles on tunda tooni, mis ei salli vasturääkimist: «Veel kord . . . Õppige ära . . . Tervist, seltsimehed!» Järgneb ebaühtlane vastus. Ümberseisvatelt madrustelt on kuulda jõugu aadressil ähvardavat nurinat. Nüüd ütleb Talvi-komissar rahulikult, enesekindlalt, kuid sõbralikult, nagu polekski instsidenti olnud: «Ikka veel halvasti. Veel kord: «Tervist, seltsimehed.» Rivistunud madruste salk mõistab, kellega neil tegemist on ning vastavad mõninga kõhkluse järele, kuid nüüd juba ühtlaselt: «Tervist!»

«Nii!» ütleb Talvi-komissar niisuguse tooniga, nagu oleks nüüd kõik arusaamatused korraga likvideeritud ning jätkab endastmõistetava sõbralikkusega, nagu kohtaks ta ammuoodatud sõpru: «Tervitan teid saabumise puhul Regulaarse Punaarmee Esimesesse Mereväe Polku!» Salk vastab nüüd juba distsiplineeritult: «Teenime töörahvast!» On tunda, et ka sisemiselt on nende meeleolu muutunud. Nüüd ütleb neile Talvi-komissar enam mitte ülemana, vaid seltsimehelikult, inimlikult: «Nüüd asume rindeteele, seltsimehed!»

Nauding on vaadata Talvi-komissari uhkusest ja õnnest säravat pilku, kui polk sammub üksmeelselt rinde poole.

*

Samuti hinnatav on tema Ljubov Jarovaja K. Trenjovi samanimelises näidendis (1952). Talvi-Ljubov on etenduse alguses tavaline liberaalne intelligent, nagu neid revolutsioonieelsel Venemaal palju oli. Tema maailmatunnetus põhines inimlikule hea- ja kurjatundmisele. Sotsiaalsed tõed, nende komplitseeritus ja tihti isegi näilik vastuolulisus olid talle arusaamatud. Kildhaaval kogub Talvi-Ljubov endasse elukogemusi, uuemõistmist, arusaamist sellest, et elu tuleb korraldada teisiti. Aegamisi kaugeneb ta Jarovoist — seni kõige lähedasemast inimesest. Etenduse lõppedes aga näeme, et Ljubovi mõttemaailma ümberkujunemine on alanud ja usume et see jätkub.

Tuleks veel mainida väga mitmepalgelisi kangelasi nõukogude dramaturgias, kellele Aino Talvi on andnud elu laval — Grinjova (R. Sofronovi «Moskva iseloom»), Glafiira (A. Faiko «Ära loo endale ebajumalat»), Gorelova (B. Lavrenjovi «Nende eest, kes merel»), Ellu (H. Raudsepa «Rotid»), diakoniss (E. Aldi «Pime mees»).

Palju on Talvi mänginud A. Jakobsoni teoste keerukaid ja vastuokslikke karaktereid. Eeskätt tuleks mainida Eevat «Elu tsitadellis», keda ta esitas nii laval kui filmis. Siia lisanduvad Katriin — («Kaks leeri»), Ingrid («Öö ja päeva piiril»), Ingeborg («Kaotatud paradiis»), Tamaara («Vana tamm»). Märkimisväärne on see, et A. Talvi oskab A. Jakobsoni jõuliste, kuid napi karakterjoonisega kujude arengut ja ümbersündi anda lihtsalt ja usutavalt, tehes nende olemuse inimlikult mõistetavaks. Üks huvitavamaid kujusid selles tsüklis oli temaTamaara «Vanas tammes». Hellitatud, kapriisne ooperiprimadonna, kelle positsiooni teatris mõningal määral mõjustab tema akadeemikust isa autoriteet. Kõik näib tema ümbruses olevat hästi, iga tema kapriisi ja tuju arvestatakse. Kuid varsti lööb sellesse heaolusse mõra ja tema illusioonid purunevad. Ühe konflikti puhul oma mehe Reinolaga paiskab too raevuhoos Tamaarale küünilise avameelsusega näkku, et abiellus temaga vaid seepärast, et kaasavaraks oli akadeemikust äi. See tähendab rohelist teed karjäärile, ja raha. Algab suur murrang Tamaara elus, mida Talvi viib läbi väga diskreetselt. Talvi ei muuda musta otsekohe valgeks, vaid paneb meid uskuma, et Tamaara sisevõitlus jätkub ja varem-hiljem jõuab ta ummikust välja.

*

Ljubov Jarovaja.

Ljubov ja Jarovoi (A. Eskola).

B. Lavrenjovi «Nende eest, kes merel». Borovski (K. Karm) ja Gorelova.

E. Aldi «Pime mees». Diakoniss.

H. Raudsepa «Rotid».
Ellu ja Strandberger (F. Moor).

A. Hindi «Kuhu lähed, seltsimees direktor?»
Liidia ja Tõnis (R. Nuude).

S. Mihhalkovi «Ausammas iseendale».
Potšessuhhin (A. Rebane) ja Potšessuhhina.

Eeva Miilas «Estonia» teatris ja filmis.

A. Jakobsoni «Kaotatud paradiis». Raul (A. Kruusement) ja Ingeborg.

A. Jakobsoni «Öö ja päeva piiril». Ingrid (A. Talvi), Herman (R. Nuude), Anna Olsen (L. Tubin).

A. Jakobsoni «Kaks leeri». Peeter (K. Karm), Katriin (A. Talvi), Mart Laagus (H. Laur), Nigul Härm (R. Tarmo), Maret (B. Kuuskemaa).

A. Jakobsoni «Vana tamm». Tamaara ja Marta (M. Luts).

A. Liivese «Viini postmark». Saulus (O. Eskola) ja Elma Roll.

Nõukogude Eesti esimesel teatrihooajal, 1940/41, proovis Draamateater jõudu M. Gorki näidendiga «Põhjas», kus Talvi mängis Nastja osa. See elust muljutud ja põhjaläinud tänavatüdruk muutus A. Talvi inimlikus käsituses meile arusaadavaks, isegi sümpaatseks. Talvi Nastja ei ela mitte niivõrd reaalses, kuivõrd kujutluste maailmas. Ta igatseb armastust, mida tal pole kunagi olnud. Teda ei rahulda vastik tegelikkus. Ta liigub ja tegutseb automaatselt, harjumuste mõjul. Ta isik elavneb siis, kui ta sukeldub oma igatsustesse, oma kujutluste maailma. Ta jutustab rohkem endale kui

M. Gorki «Põhjas» lugemisproovil. I rida: E. Meil, O. Ungvere, L. Martin, M. Orgussaar, A. Talvi, L. Kalmet. II rida: O. Põlla, J. Kaljola, V. Ross, V. Alev.

teistele. Ta naudib oma pettekujutusi ja suhtub neisse kui tõelusesse. Kui teised, eriti Parun (O. Eskola), ei usu tema väljamõeldisi ja irvitavad selle üle, satub ta ohjeldamatusse raevu, sest on mõnitatud tema hinge pühamat paika. Siis solvub ta nii sügavalt, et ei räägi kellegagi enam sõnagi. Ühel niisugusel raevuhetkel läheneb talle palverändur Luka (J. Kaljola), silitab ta pead ja vaatab talle usalduslikult silma. Nastja leiab selles pilgus lohutust — ometi leidub inimene, kes teda usub. Milline tänutunne ja armastus tekib tal vana Luka vastu. Ta haarab tema käe ning hakkab talle veelgi suurema hooga jutustama oma olematuid armuseiklusi.
Talvi-Nastjal, sellel räbalais tänavatüdrukul on niivõrd naiivselt lapselik hing, et äratab tahtmatult vaatajas kaastunnet, nähes teda nii räpastes tingimustes. Kuid see ümbrus on kasvatanud temas ka trotsi ja «profes-

M. Gorki «Põhjas».
Satin: «Inimene — see kõlab uhkelt.» Näitleja (E. Türk), Kleštš (V. Alev), Satin (A. Sunne), Nastja (A. Talvi), Parun (O. Eskola).

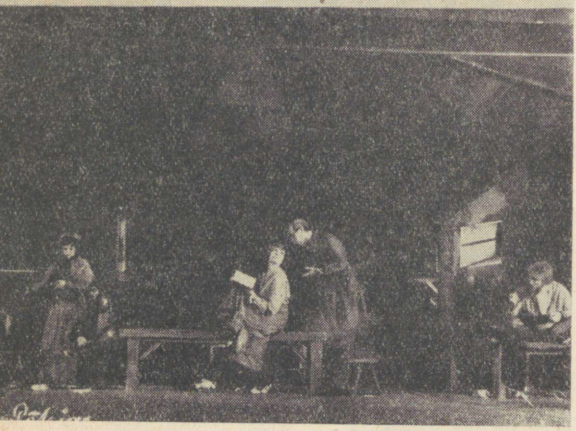

Nastja (Parunile): «Sa elad minust kui uss õunast.»
Anna (S. Reek), Kvašnja (A. Engelberg), Kleštš (V. Alev), Nastja (A. Talvi), Parun (O. Eskola), Bubnov (J. Mürk).

sionaalset» robustsust. Kui Parun (O. Eskola) hakkab oma endist head elu meenutama, kõlab Nastja vahelehüüetes: «Pole olnud,», «Luiskad» jne. otse sadistlikku kahjurõõmu. Ja kui siis Parun on selle õrrituse tagajärjel endast täiesti välja viidud, kargab Talvi-Nastja lauale ning lausa monumentaalselt kõlab tema kähedalt karjutud õel parastus: «Hakkasid kiunuma, näed nüüd, mis tunneb inimene, kui teda ei usuta.»

1941. aasta kevadel hakati ette valmistama suureks kunstidekaadiks Moskvas, mis pidi toimuma veel samal aastal. Üheks esitatavaks teoseks valiti eesti klassikast A. Kitzbergi «Libahunt». Õiguse eest sellega dekaadil esineda võistlesid kolm teatrit — «Estonia», «Vanemuine» ja Draamateater. Selle õiguse võitis Draamateatri lavastus, millesse liideti hiljem rida «Estonia» näitlejaid. Selle lavastuse edus oli ka A. Talvil oma osa. Ta mängis Marit. Tammaru Mari, see allaheitlik, kinnine ja tuim tüdruk, keda oli varem tõlgendatud õela ja tigedana, sai Talvi käsitluses uue kõla.

Ta ei näinud Maris mitte õela iseloomuga intrigaani, vaid õnnetult armastavat tütarlast, kes võitluses oma armastuse eest, ahastuse ja armukadeduse ajel põhjustab tahtmatult oma võistleja hukkumise. A. Talvi-Mari on arg ja ebausklik. Kaotanud metsastseenis Tiina silmist, satub ta üksi jäädes paanikasse. Seda on tunda juba ta kaugelt kostvast huikest. Jõudes jooksust lõõtsutades Tiina juurde, laskub ta kergendatult mättale. Veidi rahunenud, hakkab ta teraselt Tiinat jälgima, märgates Tiina juures midagi iseäralikku. Tiina on vahepeal endale pärja pähe pannud, aga marjatorbik on tühi. See tundub Marile imelikuna, talle on võõras Tiina romantiline loodusearmastus. Kahtluse vari libiseb üle Mari näo, kui ta küsib: «Kellele sa ennast nii ilusaks oled ehtinud?» Kui aga Tiina (L. Tubin) lapseliku lihtsameelsusega vihjab, et ehitud on ju Mari ise, sest tal on ema hõbeehted, ohkab Mari tahtmatult: «Sina oled ehtimatagi ilus.» See ei

Mari: «Libahunt oled — sina!»
Margus — V. Alev, Tiina — L. Tubin.

Jaanus: «Hunt viis Meelimäel lamba karja juurest ära.»
Margus (V. Alev), Peremees (J. Kaljola), Vanaema (A. Tamm), Perenaine (L. Tui), Mari (A. Talvi), Jaanus (J. Mürk).

ole etteheide ega kadedus, vaid pigem siiras tunnustus Tiina eelistele. Kuid Marit viib siiski ärevusse Tiina käitumine. Naiseliku instinktiga taipab ta, et kuskil siin lähedal võib Margus olla ja ta püüab Tiinat metsast koju meelitada. Näilise ükskõiksusega tuletab ta Tiinale meelde, et tuleb minna loomi talitama, kuid ei oska ennast seejuures hästi valitseda. Kui Tiina ikkagi viivitab, kuuleme juba Mari ärritatud häält: «Tule, lähme!»

Äkki kostab eemalt Marguse (V. Alev) sikusarve hääl. Mari ärevus ja kojumineku soov suureneb. Ta isegi nagu ähvardab: «Tule või ära tule, aga mina lähen,» rõhutades sõnu nii, et tuleb mõista — küll sa pärast vanemate käest saad. Vaevalt saab Mari oma ähvarduse lõpetada, kui tal sõnad surevad huultel — Tiina on juba kadunud. Marit valdab jõuetu nördimus ja nagu kogemata libiseb ta huulilt: «See oli neil vist koguni kokku räägitud.»

Hoopis teist palet Mari käitumises näitab A. Talvi mõned hetked hiljem, kui ta oli Tiina ja Marguse kohtumist salaja pealt kuulanud. Kui Tiina hakkab minema, et järgneda Margusele, kargab Mari põõsa tagant välja, sulgedes talle sõjakalt tee. «Ära võrguta Margust!» hüüab ta nii vihaselt, et Tiina otse kohkub. Järgneb tüdrukute vahekordade klaarimine, kus Mari võitleb kõigi vahenditega oma eluõnne eest. Et sundida Tiinat järeleandmisele, ta isegi alandab ennast tema ees, nutab ja manab. Kui aga Tiina jääb kindlaks, öeldes, et tema ei saa midagi parata, kui Margus tema poole hoiab, satub Mari raevu ja võtab abiks šantaaži. Ta lubab vaikida, kui Tiina loobub Margusest. Mari muutub salapäraseks ja ainult vihjab, et tema nägi... Mida?... selle jätab esialgu ütlemata. Siin kasutab Talvi-Mari pinevaid pause — ta võitleb iseendaga enne saatusliku sõna väljaütlemist. See on nii kohutav saladus, mida ta kogu aeg on enda teada hoidnud, see pakitseb tal südamel, ta ei usalda seda veel välja ütelda. Kuid siis meenub talle kogu ülekohus, mis talle on tehtud ja ta ei saa ennast enam pidurdada. Kui siis lõpuks Mari heidab Tiinale näkku süüdistuse: «Libahunt!», kõlab selles täielik veendumus, et Tiina on tõeliselt libahunt. Tiina ei suuda enam ennast vaos hoida ning karjatab vihast leegitsedes: «Mari!» astudes ähvardavalt sammu Mari poole. Korraga kaob Mari sõjakus. Ta taandub, üksisilmi Tiinat jälgides, silmis paaniline hirm. Ta ei näe Tiinas mitte ainult ärritatud võistlejat, vaid usub, et vaat-vaat praegu võib Tiina moonduda libahundiks ja talle kallale karata, ning surmahirmus karjub ta appi.

Hoopis uus on Mari stseeni lõpus, kus tal Tiinast kahju hakkab, ta kahetseb, et ta niiviisi ütles. Kuid pidades oma kujutlust tõeks, lausub pehmelt, pisaraid tagasi hoides: «Kuid mida ma nägin, seda ma nägin.» Selles kõlas niisugune varjund, et mis ma sinna parata saan, see on ju tõsi. A. Talvi tõlgitsus võitis üldise tunnustuse ja on seni jäänud selle osa uudse käsituse eeskujuks.
«Libahundi» tegelastel, seega ka Aino Talvil, jäi tookord Moskvas käimata. Dekaad ei toimunud — algas Suur Isamaasõda.

*

Pärast sõda mängis Aino Talvi terve rea nõudlikke, keeruka psühholoogilise koega osi. Üheks niisuguseks tööks oli nimiosa H. Ibseni «Noras». Selle osa ettevalmistamine sündis küll varem, kuid taastati ja viimistleti Draamateatri esimese hooaja avamiseks pärast sõda ning oli silmapaistvamaks etenduseks Draamateatri 1944/45 hooaja repertuaaris. Siin tuli A. Talvil kokku puutuda omapärase kujuga. Nora on käesoleva sajandi alguse naine, kes traditsiooniliselt on kinnitatud kodu külge ning täiel määral sõltub mehest. Selle naise iseseisvumine sünnib väga keerukates psühholoogilistes olukordades. Nora armastab oma meest ning peab tava kohaselt teda enda eestkostjaks. Ka mees, Robert Helmer (J. Jürgo) armastab Norat, kuid vaatab naisele kui nukule, efektsele majaehtele, kellel pole vaja oma elu ise korraldada. Kuid Noral on mure, mida ta oma mehele avaldada ei julge.
Ta on väljapääsmatus rahalises kitsikuses. See juhtus nii, et mehe haigestumisel oli Nora tema ravimiseks salaja laenanud raha ühelt tumeda minevikuga liigkasuvõtjalt. Aja moraali kohaselt, kus mees on perekonna pea, poleks Nora tohtinud seda ilma mehe teadmata teha. Just äsja oli Nora sattunud võlausaldaja šantaaži alla, ning talle oli esitatud ultimaatum. Kuid maksta pole millestki. Teades doktor Ranki sõprust ja majanduslikke võimalusi, kaalub Nora, kuidas temalt sõbralikku abi või vähemalt nõu paluda. Kuid laseme neil endil — A. Talvil ja J. Kaljolal oma suhetest kõnelda ning heidame pilgu hetkeks Nora võõrastetuppa . . .
Nora istub doktor Rankiga hubases hämaruses. Nad vestlevad. Nora algab: «. . . Kui ma teilt nüüd paluksin . . .» juba tunneb aga piinlikkust ning katkestab: «Ei! . . .». Kuid jätkab siiski doktor Ranki ergutuse peale: «Kui ma

paluksin üht suurt tõendit teie sõprusest...» Ent ta soov jääbki välja ütlemata, sest Ranki tingimusteta valmisolek heidutab teda. Ta kardab sellest tekkivat liigseid moraalseid kohustusi, kuna Rank võiks ehk nende sõpruse iseloomust teha ebasoovitavaid järeldusi. Et nende vestlus liiga libedale ei läheks, seab ta oma mehe Helmeri nagu kaitsekilbiks enda ette, jätkates: «Teie teate, kui sügavalt Robert mind armastab... Ta ei kõhkleks minu eest oma elu anda.» Doktor Rank vastab sügavmõtteliselt, kummardudes peaaegu tema kõrva juurde: «Nora — arvate siis, et tema on ainuke, kes...» ta peatub, kuna Nora muutus ärevalt valvsaks. Peale hetkelist viivitust jatkab: «... kes teie eest oma elu annaks. Teie peate teadma seda enne kui ma lähen...» (Siin vihjab Rank oma parandamatule haigusele ja võimalikule surmale.)

Nora võpatab kergelt, nagu oleks keegi ootamatult tema valutavat kohta puudutanud. «Ah nii,» venitab ta pettunult. Tal hakkas ebamugav. Nora armastab doktor Ranki omamoodi, — platooniliselt. Ta aimab dr. Ranki tundeid enda vastu, kuid ta on harjunud, et Rank vastab tema sõprusele

Rank (J. Kaljola): «Et ma teid olen armastanud... Oli see halb?»
Nora: «Ei, aga et te seda mulle ütlete.»

niisama tagasihoidlikult. Nüüd aga astus Rank üle piiri. Nora ei oska algul uues olukorras seisukohta võtta. Ta on pettunud dr. Ranki ebatavalisest avameelsusest. Jahe mask ilmub Talvi-Nora näole. Ta on korraga kainenenud. Ta tõuseb pikkamööda, ning lausub enda ees seisvale Rankile, püüdes vältida viimase pilku: «Laske mind mööda.» Dr. Rank taandub sammu, lausudes vaikselt, andestust paluval toonil: «Nora!» Nora peatub hetkeks, kuid tema ilmes ei muutu midagi. Ta astub rahulikult ukse juurde, hõikab rangelt teenijale, et see lambi süütaks, ning tuleb tagasi. Ta istub aga nüüd eemale, kamina juurde, jätkates endist teemat: «Ah, armas doktor, see oli halb teie poolt,» milles pole tunda niivõrd etteheidet, kui valulist kahjatsust, millele Rank reageerib imestunult: «Et ma teid nii väga olen armastanud . . .» — «Ei, aga et te seda mulle ütlesite. Seda polnud sugugi vaja,» ütleb Talvi-Nora kurvalt naeratades. «. . . Te teadsite siis, et . . .» üllatub Rank, astudes talle õige lähedale. — «Et teie ka nii kohmakas pidite olema, härra doktor,» ütleb Nora pehmelt naera-

Nora: «Veel kolmkümmend üks tundi elada. Siis on see tarantella möödas.»

Nora: «Kui mind enam ei ole, oled sa vaba.» Helmer — J. Jürgo.

Molière'i «Õpetatud naised».
Belise (L. Lasner), Philaminte (L. Lindau), Henriette (A. Ripus), Armande (A. Talvi), Clitandre (O. Põlla).

tades niisugusel toonil, nagu noomiks üleannetut poisikest, kuid kohe tõsineb ning jätkab, unistavalt silmi sulgedes: «Kõik oli nii ilus.»
Doktor Rank püüab hämaruses uurida Nora ilmet. Talle on nüüd ilmne Nora varjatud poolehoid tema vastu ning ta pakub veel kord Norale oma teeneid ilma igasuguse vastutasuta. Kuid ta toonist hoovab kirge ja igatsust. Nora sisetunne aga ütleb, et kaugemale minna ei tohi ja lausub kainelt: «Nüüd ei või ma teile enam midagi ütelda.» Rank tahab sellele ägedalt vastu vaielda, kui parajasti tuleb teenija põleva lambiga. Rank taandub häiritult. Hetk hiljem lausub Nora leebunult, kuid siiski tooniga, mis manitseb mõistlikkusele: «Kas teie ei häbene nüüd, kui lamp põleb?»

— «Ei!» vastab Rank enesekindlalt ning kummardudes minekuks, küsib hästi vaoshoitud enesevalitsusega, et kas ta peab lahkuma alatiseks. Noral hakkab tast lõpmatult kahju, kuid kartes endise vahekorra juurde tagasi pöörduda, lausub: «Robert ei saa ilma teieta olla.» Kuid see kõlab võltsilt, sest see on vaid viisakas ettekääne, et doktor Ranki siiski oma läheduses näha. Kuid Rank mõistab Nora mõtteid ning sellest tõuget saades julgeb uuesti puudutada endist, meenutades, et talle mõnikord näis, nagu tahaks Nora tema seltsis niisama meelsasti olla kui Roberti seltsis. Nora on seatud nüüd olukorda, kus tuleb vahekordades selgusele jõuda, ta jääb hetkeks mõttesse, nagu püüaks ennast seestpoolt vaadata, ning lausub siis: «Jah, näete, üht inimest armastatakse ja teisega tahetakse meeleldi koos olla,» lõpetab Talvi-Nora.

Talvi-Nora ei ole ratsionaalne inimene, kes teadlikult hakkab protestima naise vabadust piirava väikekodanliku suletud ringi vastu. Ta on emotsionaalse karakteriga naine, keda karm elutõde ise viib arusaamisele, et niiviisi, traditsioonide diktaadi järgi enam elada ei saa.

*

Molière'i «Ebahaige». Angélique.

H. Ibseni «Võitlus trooni pärast». Margrete ja Hokon (K. Karm).

Toredaid tulemusi saavutas Talvi veel niisuguste kujude kehastamisel klassikalises repertuaaris, nagu Armande Molière'i «Õpetatud naistes», Angélique «Ebahaiges» ja Margrete H. Ibseni draamas «Võitlus trooni pärast».

1945—1949 töötab A. Talvi ajutiselt «Estonias», kus ta õige pea kohaneb uue kollektiiviga. Sellel perioodil annab ta terve rea silmapaistvaid osi. Üheks meeldejäävamaks on tema veetlev Roxane E. Rostand'i näidendis «Cyrano de Bergerac». Roxane — õrn, armastav tütarlaps, on sugulaskuju paljude nende tütarlastega, keda Aino Talvil juba mängida oli tulnud. Kuid Talvi on näitleja, kelle juures pole karta kordamist. Nii sündis ka seekord ainukordne Roxane. Ta oskas vältida lihtsustamise ohtu, mis selles kujus peitub — mängida ainult oma pettekujutusse armunud noort tüdrukut. Ta suutis suurepäraselt õigustada Roxane'i teksti: «Üht olen armastanud, kaks korda matnud teda.» Talvi-Roxane'i armastuse mõlemad tahud — kiindumus noore Christiani ilusse ja Cyrano säravasse vaimu — olid ehtsad. Ta andis võluva ja konkreetse kuju Roxane'i osas peituvale mõttele — nähtuste pealispinnad võivad olla petlikud, tuleb õppida nende taha vaatama, sisusse tungima. Suurepäraselt suutis A. Talvi siin edasi anda nii armastuse ilu ja romantikat kui ka haaravat dramatismi.

«Estonias» mängis A. Talvi ka oma esimese Shakespeare'i kangelase — Desdemona «Othellos».

A. Talvi käsituses polnud Desdemona üksnes habras, õrn olevus, vaid vaikne, kuid enesekindel, ühiskondlikust ladvikust pärinev neiu, kes on võimeline otsustavateks tegudeks. Othellole (K. Karm) järgnedes astus ta julge sammu, sattudes vastuollu oma ümbrusega. Tema ei näe oma armastatus mitte ainult musta nahavärvusega vaprat sõjameest, keda kõrgem seltskond sallib tema väejuhivõimete ja andekuse pärast, vaid eeskätt inimest — head, tarka inimest.

Othello ja Desdemona abielu oli kahe targa, võrdselt vaba inimese ühendus. Ka nende vastastikune usaldus on võrdne. Talvi-Desdemona suhtub Othello muutumisse kui mingisse eksitusse, mille põhjust ta loodab peatselt selguvat. Talvi-Desdemona usk Othellosse ei löö kõikuma ka surma eel, ta on vaid kurb ning ahastuses, et see eksitus ei ole selgunud. Surmahirmu kõrval on tal suurem hirm Othello pärast, tema võimaliku kuritöö pärast.

See tragöödia oma pulbitsevate kirgede ja üldinimlike probleemidega seab

Roxane: «Ma teda armastan, ehk küll... ma möönan seda,/ et seni teatris vaid ma olen näinud teda.» Cyrano — R. Tarmo.

Christian (O. Eskola) ja Roxane.

näitleja ette suuri nõudeid. A. Talvi sai oma ülesandega hästi hakkama, oma sisemise aktiivsusega hingestas ta Desdemona väga rikast mõtte- ja tundemaailma, vääratamata paatosesse, milleks see osa tihti on näitlejaid meelitanud. A. Talvi näitas Desdemona kuju kehastades, et ta on võimeline mängima sügavalt traagilisi osi, osates välise ereduse teha sõltuvaks kuju sisemisest rikkusest.

«Estonias» mängitud osades väärib veel esiletõstmist Olga A. Tšehhovi «Kolmes ões», Tatjana M. Gorki «Vaenlastes», Glafira A. Ostrovski «Huntides ja lammastes», Kleopatra A. Ostrovski «Pärast tarku palju», Leedi Uniohakas Sheridani «Keelepeksukoolis», Alice Langdon J. Gow' ja A. d'Hussand' «Sügavates juurtes».

1949. aastal ühendati «Estonia» draamakollektiiv Draamateatriga. Aino Talvi tuleb seega tagasi oma vanasse kollektiivi. Algab Aino Talvi loomingu kunstiküpsem ajajärk, kus üks suursaavutus järgneb teisele. Esimesteks eredateks karakterosadeks peale Draamateatrisse tagasitulekut oli Lii-

Desdemona: «Kuis olen käitund, et võis tekkida mu pisimastki veast tal väiksem kahtlus?»
Desdemona surmastseen.
Othello — K. Karm.

R. B. Sheridani «Keelepeksukool». Leedi Uniohakas ja söör Uniohakas (P. Pinna).

M. Gorki «Vaenlased». Tatjana ja prokurör (B. Lülle).

A. Ostrovski «Hundid ja lambad». Glafira ja Lõnjajev (R. Nuude).

dia A. Hindi näidendis «Kuhu lähed, seltsimees direktor», palveõde Olga V. Lõcise romaani «Kaluri poeg» dramatiseeringus ja Mari A. H. Tammsaare — A. Särevi «Vargamäes».

Tema eht-tammsaarelik Mari oli evolutsioneeruv, ühtlase eredusega kõigis vanuseastmeis — elurõõmsast, särasilmalisest talutüdrukust kuni tööst ja murest murtud vanaperenaiseni.

Meie tutvus Mariga algab Mäe talu õuel, kus ta askeldab kaevu ümber, lõpetades õhtusi talitusi. Ta on alles noor punapõseline töötüdruk. A. Talvi Marist hoovab ohjeldamatut elurõõmu, mis nakatab kõiki ümbritsevaid. Ta vallatleb ning ta naerurõkkeid ja laulukõõritusi on kuulda igal pool. Töö otse lendab ta käes, see pakub talle naudingut. Pole ime, et sulase Jussi silm ja mõte sageli peatuvad Maril. Kuid Juss (F. Malmsten) on kinnine ja morn. Ta põeb alaväärsuskompleksi, kuna kõik teda nokivad tema füüsilise vea ja kohmetu oleku pärast. Jussi ja Mari otsustav kohtumine toimubki kaevu juures.

A. Ostrovski «Pärast tarku palju». Kleopatra (A. Talvi), Gorodulin (O. Eskola), Glumov (K. Karm), Mamajev (A. Randviir).

J. Gow ja A. d'Hussaud' «Sügavad juured». Alice Langdon ja Brett (K. Karm).

Mossis ilmega möödub Juss pastlaid näpu otsas kõlgutades kaevust, kus Mari parajasti pesu loputab. Vallatushoos viskab Mari mööduvale Jussile vett kaela, ise lõõpides: «Jussike, Jussike, Vargasoo ussike! Nipinäpi kaelake, limpalampa jalake!» Kuid Juss on seekord naljast kaugel. Teda solvab Mari nokkimine. See on juba liig, et isegi Mari on teda mõnitama hakanud ning ta reageerib sellele otse värisedes ärritusest: «Sa ära naera minu kaela ega jalga, ega ma ise neid põle teind.» Esimest korda näeb Mari Jussi niisuguses erutuses. Algul ta nagu jahmatub sellest, kuid siis tundub talle Jussi erutus nii naljakana, et ta laginal naerma pahvatab ning jätkab veelgi suurema tuhinaga lõõpimist. Kuid Talvi-Mari lõõpimises märkame seekord ka midagi muud — ta ilmes vilksatab ka rahuldustunne, et ta on suutnud seda kinnist poissi tema suletud kestast välja meelitada. See on Marile uudis. Tähendab — Jussis peitub siiski mehisust tarbe korral enda eest välja astuda. Mari aga pole sugugi nii pealiskaudne tüdruk, nagu algul võis näida. Tal on oma kindel elumõte, mis ilmneb tõsisematel hetkedel. Lõõpides provotseerib ta Jussi aktiivsusele, kuid puudutab sel-

Mari: «Pane nüüd see köis ää.»
Juss — F. Malmsten.

lega tahtmatult Jussi hinge õrna kohta. Nüüd sünnib midagi täiesti ettenägematut. Juss läheb näost kaameks ja jookseb äkki võsasse. Mari päris ehmatab ootamatusest ning teda valdab kuri kahtlus. Kiirelt jookseb ta Jussile järele ja tabab teda poomise kavatsuselt.

A. Talvi Mari on vapustatud sellest sündmusest, ning kui ta Jussi kättpidi tagasi õuele tirib, peegeldub ta silmis süütunne Jussi ees. Ta on korraga muutunud. Ta silitab hellitavalt Jussi kätt ning ta sõnad otse paitavad emalikus hoolitsuses Jussi õrna hinge, mis alles nüüd avanes Mari silme ees. Juss sai talle nüüd väga lähedaseks. Kuna aga Juss oma lihtsameelsuses ikka veel umbusutseb, lipsab Mari huulilt tema salajane mõte, mida ta seni on hoolikalt varjanud: «Võta mind ää, kui aita tahad.» Seda öeldes muutub ta häbelikuks ega suuda enam Jussile silma vaadata. Mari endisest bravuursusest pole jälgegi. Ja nii kulgebki nende vahekordade klaarimine poolkobamisi, poolsaamatult, tragikoomiliselt. Vankril istuvad liigutavas kohmetuses, kuid lapseliku õnnesäraga silmis kaks inimest, kellel on sõnu vähe, kuid ütelda palju. Maril on käed lõdvalt rüppe vajunud, silmis aga niisugune õnnelik lootusesära, mis nagu kõneleks: «Nüüd on see ometi ära öeldud.» Eesriie sulgub.

Hulga aastaid on möödunud. Mari on nüüd Vargamäe perenaine. Ta istub kühmuvajunult aida uksepakul, käed jällegi lõdvalt rüpes, kuid silmis peegeldub nüüd raske mure ja lootusetus. Me pole näinud kõiki vahepealseid sündmusi, kuid kogu Mari hoiak kõneleb läbielatud aastate raskest

tööst ja elumuredest, mis on karmid jäljed jätnud sellele kunagisele reipale talutüdrukule.

Äsja oli tema praegune mees Andres (V. Ratassepp) teinud talle ränki etteheiteid tütre Liisi «raiskumineku» pärast Pearu pojaga, kuid ka sellepärast, et tema mõtted uitavad ikka veel kadunud Jussi juures, kuigi on juba hulk aastaid Andrese naine. Sestsaadik kui ta sai Vargamäe perenaiseks, on kadunud ta laul ja naer. Kui Andres raevukalt põrutab: «Kui kaua see poonud Juss siis meie vahele peab jääma,» tunneb Talvi-Mari,

Mari ja Andres (V. Ratassepp).

Mari: «... Pearu and neile hobuse, paar lehma, mõne lamba ja muud kribu-krabu.»
Andres: «Kuule, sa peaksid ikka ka Liisile midagi kaasa andma.»

«Antoniuse ja Kleopatra» 3. vaatus.

et Andresel on õigus, ning ta vajub süütunde all veel enam kössi, vaevalt kuuldavalt ohates: «Kui ma teaks!» Kui aga Andres raevust ägenedes teda koguni füüsiliselt ähvardab, ei tee Mari isegi katset ennast kaitsta, — niivõrd on ta juba elust tuimaks muserdatud.

Nii näitab A. Talvi Mari kujunemise üksikuid etappe suure reljeefsusega kuni teose lõpuni. Talvi-Mari olemuses oli tunda suurt kiindumust ja armastust Vargamäe vastu, niisugust armastust kodukoha vastu, mis kutsus siit lahkujaid alati Vargamäele tagasi.

*

A. Talvi suursaavutuseks on Kleopatra Shakespeare'i «Antoniuses ja Kleopatras». Selle osaga võitis Talvi üldsuse jäägitu tunnustuse nii vabariigis

kui ka väljaspool, eriti Moskvas. Tema esinemist selles osas on analüüsitud väga palju ajakirjanduses. Alljärgnev lõik kriitikast kõneleb selget keelt etenduse eredast muljest: «Mõnikord haarab teatrisaali mingi eriline pinev ja tähelepanelik vaikus. Vaatajate jäägitu kaasaelamine laval toimuvale on teatriinimestele hinnalisem aplodismentidest. Selline vaikus valitseb «Antonius ja Kleopatra» viimase vastuse ajal.

... Meie ees on kõrgekasvuline, kuningliku hoiakuga naine, kelle valust tardunud näojoontest paistab läbi otsusekindlus ja filosoofiline rahu. Kleopatra, kelle hinges suur armastus elas kõrvuti võimuahnuse, isekuse, kapriisi ja teesklusega, on põhjalikult muutunud teda ja tema riiki tabanud õnnetuse mõjul. Vürstitari käitumises avanevad uued jooned: lihtsus,

Kleopatra: «Kelm! Sa pead surema!»

Antonius (K. Karm) ja Kleopatra. Kleopatra: «Õnn sind saatku.»

inimlikkus. Esmakordselt vaatab ta oma kaaslasi — tütarlapsi mitte käskijanna, vaid vanema õe või sõbratari pilguga. Äärmiselt lihtsalt, vabana igasugusest poosist, kõneleb ta maamehega.

Surma karmi palge ees kaob Kleopatrast kõik tühine ja teesklev. Võimuahne Caesar vallutas Egiptuse. Kuid tal ei õnnestunud alistada Kleopatrat, kes järgneb armastatud Antoniusele, muutes oma surmaga viletsaks Caesari triumfi...

Eesriie langeb. Koos hämmastunud Caesari ja ta kaaskonnaga imetleme me surnud Kleopatra üllust. Vaatamata tragöödia süngele sündmusele jääb helisema optimistlik noot — hümn inimväärikusele, inimese paremate omaduste võidule...» [1]

Selle kuju loomisele eelnes aastatepikkune töö, kus ta samm-sammult, väga mitmekesiste osade kallal töötades arendas oma näitlejaande mitmekülgsust. Kui palju erinevaid karaktereid, nii õilsaid kui alatuid tuli Talvil analüüsida, et selleni jõuda. Paistab, et Talvi on võimeline visalt ületama kõik raskused, mis osade tõlgitsus talle ette veeretab.

Ka kõne all oleva etenduse optimistlik lõpplahendus on eeskätt A. Talvi hingestatud mängu ja teostuse teene.

[1] L. Tormis. Meie lavakunstnikke. Aino Talvi. «Sirp ja Vasar» 21. okt. 1955.

Õige varsti pärast Kleopatrat rõõmustab Talvi publikut Juuditiga A. H. Tammsaare samanimelises näidendis. Avalikkude sõnavõttude üksmeelse hinnangu järgi annab kogu etendusele täisväärtuse A. Talvi esinemine nimiosas.

A. H. Tammsaare on näinud oma kangelannas vastandlike tungide ja tahtmistega keerulise psühholoogiaga naist. Talvi jälgib tähelepanelikult kirjanikku. Kui Talvi-Juudit ehib ennast Olovernese laagrisse minekuks, kõneleb ta kodulinna päästmisest ja oma patriootilisest missioonist, kuid sellest, kuidas ta äärmise hoolikusega lahinguvalmis seab oma naiselikud võitlusrelvad, võib arvata, et maagiline kumu Olovernese nime ümber pole teda kaugeltki ükskõikseks jätnud. Jõudnud Olovernese laagrisse ja kõneldes oma rahva hädadest ning viletsustest, hakkab teda ikka enam ja enam võluma tark väepealik. Juudit kaugeneb oma õilsast missioonist ja jääb naine, kes ihkab ilmale kanda kuningapoegi ja -tütreid. Ta tahab Olovernest näha maailma-

Kleopatra: «... Tule, surmav kelm,
su terav hammas hoobilt päästku lahti
see elu keerdsõlm: vaene mürgi narr,
nüüd vihasta, tee lõpp. Oh, kui sa räägiks,
saaks kuulda ma, kuis eesliks mõnitad
suurt Caesarit.»

M. Lermontovi «Maskeraad». Paruness Strahl (A. Talvi) ja vürst Zvezditš (O. Eskola)

valitsejana, ta püüab igati õhutada väepealiku auahnust, kuid siin põrkub ta teistsugusele maailmatunnetusele. Talvi-Juudit ei taha Olovernest (K. Karm) üksnes võrgutada, vaid tahab ise saada kuningaemandaks. Ta on unustanud tõotused oma rahvale, võiks koguni ütelda, et ta on oma rahva reetnud, sest niivõrd jäägitult on teda haaranud võimuahnus. Ja kui Olovernes ta öises telgistseenis üksi jätab, on Juuditi naiseuhkust solvatud, teda on lausa mõnitatud. Juudit-Talvi ei mõista, et Olovernese unistuseks pole maade ja rahvaste vallutamine ja alistamine, et Olovernese tõukas Juuditist eemale just tema võimuiha ja auahnus. Olovernes on arusaamisele jõudnud, et võim tähendab ülekohut ja teda hirmutavad Juuditi jutud «jumalikust äravalitusest» ning ta hülgab Juuditi kui ellusuhtumiselt võõra inimese.

Juudit seisab üksi keset telki oma purunenud lootustega, sest Olovernes läks ära. Ta ei suuda veel uskuda, et kõik on lõppenud. Ta erutatud tähelepanu manab pettekujutlusi. «Tasa!» hüüab ta eemalolevale ümmardajale (L. Tubin). «Keegi astus . . .» Ta astub telgi ukse poole, kuulatab. — «Olovernese samm . . .» Eemaldub uksest, ärevalt: «Ta tuleb . . .» Ootab. Keegi ei tule. Ta peab tulema. On võimatu, et teda niiviisi maha jäetakse. Talvi sosistab ukse suunas: «Tule, Olovernes!» Kuulatab. Midagi

pole kuulda. Siis läheb ta kikivarvul ukse juurde, lükkab ettevaatlikult eesriide kõrvale, vaatab — vaatab päranisilmi. Ta vajub norgu, sest ta pilgu ees avaneb pilt, mis teda hämmastab ja ühtlasi sügavalt solvab — Olovernes magab. Tähendab, tal ei olnud mingit mõju Olovernesele. Juudit kaineneb, talle meenub korraga kogu tõelisus. Kuningapoegade emaks saada pole tal enam lootust, selle-eest aga hommikul, kui Olovernes ärkab, läheb ta Iisraeli vastu. Talle meenub sissepiiratud kodulinn ja tema kaaskodanike hädad ning tal tekib siiras kaastunne oma kaasmaalaste vastu, kui ta huultelt tuleb kuuldavale tungiv palve Jehoova poole: «Tee raskeks Olovernese uni, et ta ei ärkaks ei sel ega tuleval päeval.» Mingi vastupandamatu jõud kisub teda uuesti ukse juurde piiluma. Olovernes magab endiselt. Kuid tema tähelepanu köidab nüüd midagi muud: «Mõõk ripub ta peatsis, terav, haljas mõõk.» Ta ei anna endale isegi aru, miks mõõk teda äkki köidab. Ta mõtiskluse katkestab Nimetu (H. Mandri) ilmumine, kes hõikab teda sosinal: «Juudit.» Juudit virgub mõtteist: «Nimetu! Sina!»

Saanud jagu esimesest jahmatusest ning kohates Nimetu armunud pilku, hakkab Juudit mõttes kõrvutama Nimetut Olovernesega, öeldes: «Miks ei ole sina Olovernes, või miks pole Olovernes sinuks!» Alltekst: siis saaksin ma kuningapoegi ja -tütreid ilmale tuua. Tema alateadlik kättemaksutung saab seoses Nimetu ilmumisega konkreetsema kuju. Ta hakkab vähehaaval Nimetule süstima raevu Olovernese vastu, et õhutada teda kuritööle, peibutades teda oma naiselike võludega. Talvi-Juudit vaatab Nime-

M. Gorki «Jegor Bulõtšov.» Jegor (A. Rebane) ja Melania.
Melania: «Jegor! Sa lendad kuristikku! Põrguhauda... Niisugusel ajal... Kõik laguneb, kurjad jõud kõigutavad tsaari trooni...»

tule sügavalt silma, öeldes: «Sina meeldid mulle... Kui t e d a poleks, siis oleksid ainult sina.» Ta läheb Nimetule üsna ligi, puudutab õrnalt tema juukseid, lausudes: «Kui ma su juukseid puudutan, hakkab mu süda värisema.» Siis istub ta äkki lambanahale ja tõmbab Nimetu pea endale rüppe. Nimetu vaid oigab ihalevalt: «Juudit, Juudit.» Juudit lisab vaevukuuldavalt: «Kas tunned, mu põlved värisevad, see on sinu lokkide puudutamisest.» Selles intiimses stseenis sugereerib Juudit nagu muuseas Nimetule: «Ihkan ainukese järele, aga nüüd on neid kaks: sina ja Olovernes.» Nimetut haarab mingi alateadlik rahutus, nagu tunneks ta siin surma lähedust. Kuid Juudit ei taha lasta Nimetu ihal jahtuda ning muutub aktiivsemaks. Ta sosistab: «Katsu mu käsi, käsivarsi, vaata mu silmi, näed mu huuli — kas kuulutavad nad surma? Või on mu juustel surma lõhn?» Ta laotab oma juuksed Nimetu näole, sosistades talle ihalevalt kõrva: «Haista...» Surub kirglikult Nimetu pea endale vastu rinda, öeldes: «Tunned, kuidas rinnus peksab?» Nimetu iha on üles köetud, ta haarab kirglikult Juuditi ümbert kinni, öeldes hingeldades: «Juudit, Juudit! Mu telgis on ase tühi...» Nüüd on Talvi-Juudit saavutanud, mida ta tahtis. Nüüd hakkab Juudit sihikindlalt tegutsema ja Nimetu mõtteid oma plaani kohaselt suunama. Ta vabastab ennast Nimetu haardest, läheb telgi ukse juurde ning vaatab eesriide taha, lausudes tähendusrikkalt: «Olovernes magab... Mõõk ripub peatsis... Alles eile tahtsid teda tappa.» Talvi-Juu-

Juudit.

Nimetu (H. Mandri): «Tahaks su jalge ees istuda, kui sa kannelt helistad.»

dit ütleb seda suhteliselt erapooletult, ei rõhuta väga tagamõtet. Ta meenutab vaid fakti. Tungivamaks läheb ta aga pisut hiljem. Kui Nimetu kinnitab, et Juuditi pärast pole talle ükski tegu raske, haarab Juudit sellest kinni ja läheb juba konkreetsemaks tagamõtte rõhutamisel. «Olovernes magab... mõõk ripub tal peatsis... seesama mõõk, millega ta sul pistoda käest lõi...» Nimetu taipab, ta kohkub selle mõtte juures. Juudit, märgates Nimetu ebakindlust, otsustab minna lahtisele mängule ning jätkab pehmelt, igatsevalt: «... Kui teda ei ole, oled sina üksi, keda himustan... Siis tulen, kuhu kutsud...» Ta puhub uuesti Nimetu kire lõkkele, suudleb teda ja lausub kiirustades: «Mine, mõõk on terav; maksa kätte iseenda ja selle eest, kes sind armastab.»

Kui siis Nimetu tõepoolest hakkab Olovernese ukse poole liikuma, satub Talvi-Juudit suurde ärevusse, ta ei tea isegi, kas teda veelgi õhutada või hoopis takistada. Kui aga Nimetu hakkab kõhklema ja poolel teel peatub, muutub Talvi-Juudit pilkavaks, ning mõõtes teda mõnitava pilguga, röövib mehelt igasuguse eneseväärtustunde, lausudes, et see kardab isegi magavat Olovernest.

Kui aga Nimetu uuesti meenutab oma kirglikku armastust, tahab teda

Olovernes (K. Karm): Kas kustutame kõik lühtrid?
Juudit: Ei, Olovernes, mitte kõik... mitte kõik.

sülle haarata, et oma telki viia, muutub Juudit tõrjuvaks ja vastab sellele külmalt, rõhutades silphaaval iga sõna, nagu deklameerides tingimust: «Olovernes magab alles . . .» Nimetu kõhkleb ikka veel. Juudit muudab tooni, selles on tunda nüüd iha ja ärevust: «Rutta, sinu ase ootab meid.» Nimetu ei lähe. Talvi-Juudit muutub jäiselt külmaks, talle on nüüd selge, et Nimetu ei söanda, ning lõpetab külmalt: «Siis mine. Head ööd!» Kui aga Nimetu veel kord palvega tema poole pöördub, lõikab ta selle ära valjult, ärritusega: «Tegusid, tegusid, mitte palveid.»

Nimetu on täielikus hingelises ummikus, kuna ta on sügavalt häbistatud armastatu ees, ning tormab äkki minema. See on Juuditile nii ootamatu, et ta tardub. Nii seisab ta tükk aega ja kuulatab. Äkki püüab tema kõrv kinni mingi iseäraliku müdina. Ta jookseb ärevuses Nimetu telgi suunas, kuid ei julge sisse minna. Ta hõikab ümmardajat, et see vaataks, mis seal on. Susanna põrkub ukse pealt tagasi, sosistades hingetult: «Veri, palju verd!» Juudit karjatab ehmatusest: «Susanna!» Sellele järgneb pikk, pingeline vaikus. Juudit läheb telgi juurde, tõmbab ukse-eesriide kõrvale, laseb valgusel tungida telki ja näeb seal Nimetu laipa. Ta tunnistab üksisilmi nagu imetleks Nimetu ilu, ja lausub rahulikult: «Õnnetu noormees! Tal olid nii ilusad juuksed.» Ta laseb raske eesriide ettevaatlikult langeda, nagu kardaks häirida seda kohutavat vaikust. Ta jääb sügavalt mõttesse. Juudit eemaldub Nimetu telgi juurest ja jääb tardunult keset lava seisma. Ta mõtleb pingeliselt, mis saab edasi. Ta on nii haaratud oma mõtteist, et ei pane tähelegi Susanna mitmekordseid palveid siit ära minna, ja reageerib sellele nagu läbi une. Seal korraga hakkab teda Susanna mangumine ärritama. Ta tõrjub Susanna eemale. Ta seisab ikka samal kohal ja otsib süüdlast oma häbistavas olukorras. Kuna kedagi teist pole saadaval, valab ta kogu oma raevu Jehoova peale kohutava sõimuvalanguna. Ta nõuab, et Jehoova tema eest kätte maksaks. Pingutatud närvid manavad talle pettekuulmise: «. . . keegi end liigutas,» hüüab ta ärritatult. Temas tärkab uuesti lootus, et Olovernes ärkab ja tuleb tema juurde. Kuulatab, kuid kõppugi pole kuulda. Siis läheb ta uksevahele ja piilub. Olovernes magab endiselt. Juudit vaatab üksisilmi Olovernest, lausudes: «. . . tal on imelikult rahulik uni.» Tema pilk langeb Olovernese mõõgale, mis ripub peatsis. Ta ei saa sellelt enam silmi lahti. Tal tekib nagu mingi kirg mõõga vastu — ta on terav, ilus . . . kalliskivid käepidemel . . . — «. . . tahaksin tema mõõka katsuda . . .» ütleb ta ihalevalt. Susanna aimab

halba ja keelitab teda uuesti koju pöörduma. Kuid Juudit on nagu nõiutud teravast mõõgast. Ta näeb ainult seda. See mõõk muutub magnetiks, mille küljest enam ennast lahti kiskuda ei saa. Kui ta aga kuuleb selja taga ikka veel Susanna keelitamisi, vihastab ta sellise segamise pärast ja kihutab ta minema. Kaineneb nagu hetkeks. Ta laseb ukse-eesriide langeda ja seisab külmalt, tardunult, pea kuklasse heidetud. Siis, äkilise otsustavusega rebib sandaalid jalast ning läheb kiiresti Olovernese telki. Lava on hetkeks tühi, siis tuleb Susanna pambuga, ning otsib silmadega oma emandat. Pikkamisi tuleb Juudit Olovernese telgist, surudes vasaku käega vastu rindu riidesse mässitud Olovernese pead, paremaga hoiab eesriidest kinni, et mitte kukkuda. Ta on väeti ja haletsusväärne. Kui Susanna küsib pambule osutades, mis see on, lausub Juudit vaevu kuuldavalt: «Olovernese kallim varandus,» ja variseb minestunult ukse ette.
Juudit läheb Petuuliasse tagasi küll kardetava vaenlase peaga, kuid ta läheb sinna kui kaotaja. Ta on kaotanud sellepärast, et otsis isiklikku õnne ja püüdis teostada oma egoistlikku võimuiha ajal, kui rahvas oli kõige suuremas hädas. Temas ärkab südametunnistus, ta palub rahvalt karistust, kuid kirjanik pole määranud talle surma, jättes talle ainsaks toeks vana ja targa Simeoni!

*

Talvi ampluaa on väga lai — traagilistest kangelastest kuni koomiliste karakterkujudeni. Armastusromantika, traagilised siseelu võitlused, inimloomuse head ja halvad küljed — selles kõiges on ta kodus. Talvi looming haarab laia ringi neid probleeme, mis huvitab tänapäeva inimest. Ta oskab nii kaasaegsete autorite kui ka klassikute üldinimlikke ideid tänase päeva vaatajale lähedale tuua. Ta mõistab inimhinge keerukust, oskab näha hea ja halva läbipõimitust. Ta peab inimtunnete ning karakterite kujundamisel põhjusi resultaatidest olulisemaks, ja seetõttu näeme Aino Talvi loomingus viljade kõrval ka juuri ja nende juurte toitepinnast.
A. Talvi mängu võluks võime lugeda veel seda, et tema juures saame harva konstateerida eelmiste saavutuste elementide kordumist. See on hinnatavam seda enam, et sageli suureandeliste näitlejate juures üks sügavalt sissemängitud osa hakkab segavalt mõjutama järgnevat loomingut.
Tema loomingus pole kõik osad ühteviisi õnnestunud, kuid ta pole sellest kunagi olnud nördinud ega «põõsasse pugenud», vaid on sellest teinud

V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri kunstinõukogu 1963. aastal.
I rida: V. Org, A. Rebane, I. Tammur, H. Murre, L. Kalmet, A. Talvi, A. Eskola.
II rida: M. Klooren, E. Simmermann, O. Tinn, E. Abel, G. Kilgas.

endale alati õppetunni. Ebaõnnestumine sai sageli uute otsingute tõukejõuks. Selles mõttes leiame tema juures ühiseid jooni Liina Reimaniga, kelle sügav osadesse tungimine, täisväärtuslike proovide sooritamine ja alaline rahuldamatus pooliku saavutuse üle said Talvile eeskujuks.
Aja jooksul on Talvi omandanud iseseisva tööstiili. Ta oskab arvestada näitejuhi märkusi ja neid iseseisvalt realiseerida, s. t. omalt poolt ümber töötada. Tema suutlikkus režiiliselt kogu teose lahendusele kaasa mõtelda on suureks toeks kogu lavastuse kujunemisel. Ta ei armasta tööprotsessis lavastaja poolt liiga kitsalt ettekirjutatud raame, vaid suunavaid märkusi,

et endale mõtlemiseks rohkem tagamaad jätta. Tööprotsessis väljakujunenud mõtted realiseerib ta etendusel suure täpsusega.
Aino Talvi näitlejanatuuris on hea psühholoogiline vaist ühendatud teadliku analüüsivõimega.
Ta ei mängi kunagi isoleeritult. Tema tähelepanu objektid on konkreetsed. Ta oskab maksimaalselt kasutada partnerit, ammutades talt kõike, mis võiks loodavale kujule kasulik olla.
Tal on tugev rütmitunne. Ta valdab suurepäraselt näitleja mängutehnikat ja tal on hea improvisatsioonivõime. Ta improviseerib ka etendustel, tuues seega mingi värskuse oma esinemisesse. Kuid niisugune improvisatsioon ei ole juhuslik ega laialivalguv, vaid teenib alati täpset lavalist ülesannet, see tähendab, et kuigi ta etenduse käigus leiab uusi väljendusvahendeid, tabab ta tulemusena ettenähtud mõttevarjundi. Ühe sõnaga — ta oskab korda luua oma esinemises improvisatsioonilise vabaduse ja konkreetsuse vahel. Seega saavutab oma esinemises köitva vahendituse.
Talvi sõnaline tegevus on ilmekas. Otse snaiperliku täpsusega toob ta esile autori mõtteid. Tal on laitmatu kõnetehnika ja paindlik hääl. Kirjaniku kujude avamisel on Aino Talvi sageli muutunud nende kaasautoriks. Ta üksnes ei elusta neid, vaid laseb meil ka mõista oma kui looja ja kodaniku hinnangut nende kohta.
Tema loominguline eeskuju avaldab mõju ka partneritele, eriti noorematele näitlejatele. Ta pole kunagi olnud õpetaja, kuid õpilasi on tal palju — ta nakatab oma eeskujuga.
Lavatöö kõrval on Aino Talvi palju esinenud raadios ja televisioonis. Seal on ta alati teretulnud külaline.
Oma loominguliste saavutuste eest on A. Talvit korduvalt autasustatud. 1952. aastal sai ta Eesti NSV teenelise ja 1955. aastal Eesti NSV rahvakunstniku aunimetuse.
Aino Talvi panus meie lavakunsti varakambrisse on suur. Kuid ta seisab praegu oma võimete õitseeas ning me võime temalt loota veel palju kunstilisi üllatusi.

VÄLJAMÄRKIMISI AINO TALVI LOOMINGULISEST KALENDRIST

Hooaeg 1929/30

1929. aastal asub tööle «Vanemuise» operetikoori.
Külatüdruk (A. Kitzbergi «Libahunt»), Daam (E. Kálmáni operetis «Bajadeer»).

Hooaeg 1932/33

Ellen (A. Adsoni «Iluduskuninganna»), Lilli (F. Langeri «Kaamel läheb läbi nõelasilma»), Amalia (G. Martinez Sierra «Romantiline tütarlaps»), Sügis (M. Mölleri «Printsess Rukkilill»), Ema (R. Ledermanni «Reis õnnemaale»).

Hooaeg 1933/34

Miili (A. Kitzbergi «Kauka jumal»), Karjaplika (T. Pakkala «Parvepoisid»).

Hooaeg 1934/35

Mikatsi noorik (A. Kitzbergi «Kaval-Ants ja Vanapagan»), Botškova (L. Tolstoi «Ülestõusmine»), prl. Kiviste (B. Vatseli operetis «Õnnelend»), Kuninganna (A. Kitzbergi «Okasroosike»).

Hooaeg 1935/36

Asub tööle Draamateatrisse.
Asta (A. Mälgu «Mees merelt»), Linda (R. Valdes — E. Zālīte «Merikarud»), Ello ja Liis (A. Gailiti «Toomas Nipernaadi»), Urve (A. Kitzbergi «Neetud talu»).

Hooaeg 1936/37

Angélique (Molière'i «Ebahaige»), Anna (A. H. Tammsaare — A. Särevi «Kõrboja peremees»), Kadri (R. Sirge «Must suvi»), Flamingo (R. Raederi—H. Anto «Aladini imelamp»).
Mängb kaasa nukunäidendites.

Hooaeg 1937/38

Teele (O. Lutsu—A. Särevi «Suvi»), Leena Medvedjevna (V. Gussevi «Kuulsus»), Teele (O. Lutsu—A. Särevi «Tootsi pulm»).

Hooaeg 1938/39

Juula (H. Raudsepa «Mustahamba»), Ola (S. Kiedrzynski «Õnn algab homme»), Kyllikki (J. Linnankoski «Laul tulipunasest lillest»), Tütar (K. Čapeki «Valge taud»).

Hooaeg 1939/40

Francine (M. C. A. Puget' «Õnnelikud päevad»), Ada (J. Kirklandi «Tubaka tee»), Irène (A. Gehri «Kuues majakord»).

Hooaeg 1940/41

Pr. Jakubovski (J. Hertzi «Noor mets»), Lucrezia (A. Nowaczynski «Tseesar ja inimene»); Jelena Ivanovna (A. Tšehhovi «Karu») ja Tatjana Aleksejevna (A. Tšehhovi «Juubel»).

Hooaeg 1941/42

Nastja (M. Gorki «Põhjas»), Mari (A. Kitzbergi «Libahunt»), Margrete (H. Ibseni «Võitlus trooni pärast»).

Hooaeg 1942/43

Hilde Wagner (F. Lützkedorfi «Armastuskirjad»).

Hooaeg 1943/44

Armande (Molière'i «Õpetatud naised»), Nora (H. Ibseni «Nora»).

Hooaeg 1944/45

Asub tööle «Estoniasse» ja mängib kaasa Draamateatri lavastustes. Suzy (M. Pagnoli «Eluaabits»), Šura ja Haritonova (K. Simonovi «Vene inimesed»), leedi Uniohakas (R. B. Sheridani «Keelepeksukool»), Héloïse Cadarin (R. Fauchois' «Ettevaatust! Värske värv!»), Kleopatra (A. Ostrovski «Pärast tarku palju»).

Hooaeg 1945/46

Anastassia Platonovna (I. Štoki «Udu lahe kohal»), Kersti (J. Semperi «Aja käsk»), Ellu (H. Raudsepa «Rotid»), Tatjana (M. Gorki «Vaenlased»).

Hooaeg 1946/47

Eeva Miilas (A. Jakobsoni «Elu tsitadellis»), Gorelova (B. Lavrenjovi «Nende eest, kes merel»), Roxane (E. Rostand'i «Cyrano de Bergerac»).

Hooaeg 1947/48

Olga (A. Tšehhovi «Kolm õde»), Alice Langdon (J. Gow ja A. d'Hussaud' «Sügavad juured»), Glafira (A. Ostrovski «Hundid ja lambad»).
Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri Eeva Miilase osatäitmise eest A. Jakobsoni näidendis «Elu tsitadellis».

Hooaeg 1948/49

Katriin (A. Jakobsoni «Kaks leeri»), Desdemona (Shakespeare'i «Othello»).
11. märtsil 1949 ühendati «Estonia» draamakollektiiv Draamateatriga. Valiti Draamateatri kunstinõukogu liikmeks.
Liidia (A. Hindi «Kuhu lähed, seltsimees direktor?»).

Hooaeg 1949/50

Pikk naine (G. Mdivani «Kes on süüdi»), Kira Reychell (N. Virta «Hukkamõistetute vandenõu»), Grinjova (A. Sofronovi «Moskva iseloom»), Olga Aleksandrovna (K. Simonovi «Võõras vari»), Olga (V. Lācise «Kaluri poeg» I), Maia (A. Jakobsoni «Ehitajad»).
Vabariiklik preemia Liidia osatäitmise eest A. Hindi näidendis «Kuhu lähed, seltsimees direktor».

Hooaeg 1950/51

Direktori proua (P. Rummo «Võitluse tee»), Proua Horst (A. H. Tammsaare — A. Särevi «Pankrot»), Ingrid (A. Jakobsoni «Öö ja päeva piiril»), Jelena Andrejevna (A. Tšehhovi «Onu Vanja»).
4. novembril 1950. a. anti medal «Eeskujuliku töö eest».

Hooaeg 1951/52

Mari (A. H. Tammsaare—A. Särevi «Vargamäe»), Jane (A. Jakobsoni «Šaakalid»).
1. apr. 1952 Eesti NSV teenelise kunstniku aunimetus.

Hooaeg 1952/53

Ljubov Jarovaja (K. Trenjovi «Ljubov Jarovaja»), Argentina (C. Goldoni «Osav teenijanna»), Jelena (M. Baratašvili «Ritsikas»).

Hooaeg 1953/54

Paruness Strahl (M. Lermontovi «Maskeraad»), Antonina Timofejevna (M. Makajonoki «Maksakivid»), Tammaru perenaine (A. Kitzbergi «Libahunt»).

Hooaeg 1954/55

Ingeborg (A. Jakobsoni «Kaotatud paradiis»), Paruniproua (E. Vilde «Mahtra sõda»), Tamaara (A. Jakobsoni «Vana tamm»), Pr. Säinas (O. Lutsu—A. Särevi «Tagahoovis»), Kleopatra (Shakespeare'i «Antonius ja Kleopatra»).

Hooaeg 1955/56

Maris (A. Hindi «Kaugatoma kuningas»), Karenina (L. Tolstoi «Elav laip»), Variku Liine (L. Kahase «Pähklimägi»).
2. aug. 1955 omistati Eesti NSV rahvakunstniku aunimetus.

Hooaeg 1956/57

Ester (J. Smuuli «Atlandi ookean»), Lady Utterwood (B. Shaw' «Südamemurdumise maja»). Dneprovskaja (A. Faiko «Ära loo endale ebajumalat»).
30. detsembril 1956 anti Lenini orden.

Hooaeg 1957/58

Naiskomissar (V. Višnevski «Optimistlik tragöödia»), Mari (A. H. Tammsaare—A. Särevi «Vargamäe»).

Hooaeg 1958/59

Melania (M. Gorki «Jegor Bulõtšov»).

Hooaeg 1959/60

Potšessuhhina (S. Mihhalkovi «Ausammas iseendale»), Juudit (A. H. Tammsaare «Juudit»), Martta (A. Kivi «Nõmmekingsepad»).
16. juulil 1960 medal «Eeskujuliku töö eest».

Hooaeg 1960/61

Zvezdintseva (L. Tolstoi «Hariduse vili»), Tšerjomuškina (A. Arbuzovi «Poeg»).

Hooaeg 1961/62

Kari (H. Ibseni «Peer Gynt»), Diakoniss (E. Aldi «Pime mees»).

Hooaeg 1962/63

Courage (B. Brechti «Ema Courage ja tema lapsed»), Elsa (E. Ranneti «Haned»).

Hooaeg 1963/64

Elma (A. Liivese «Viini postmark»), ema (B. Kaburi «Rops»).

Hooaeg 1964/65

Salme Pedak (E. Vilde «Tabamata ime»).

Лео Калмет «Айно Тальви» На эстонском языке. Эстонское театральное общество, Таллин.
Kaanekujundus: V. Toots. Toimetaja: M. Valter. Kunstiline ja tehniline toimetaja: A. Tõnisson.
Ladumiseks antud 25. III 1965. Trükkimiseks antud 23. XII 1965. Paber 70 × 90, 1/16. Trükipoognaid 4,5 + lisa. Tingtrükipoognaid 4,76. Arvestuspoognaid 4,79. Trükiarv 5000. MB-11911. Tellimise nr. 2557.
H. Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. II
Hind 37 kop.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi
seadlus

NSV Liidu rahvakunstniku aunimetuse andmise kohta

A. Pindam-Talvile

Suurte teenete eest nõukogude teatrikunsti arendamisel anda V. Kingissepa nimelise Tallinna Riikliku Akadeemilise Draamateatri näitlejale Aino Augusti t. Pindam-Talvile NSV Liidu rahvakunstniku aunimetus.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi
esimees
N. PODGORNÕI

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi
sekretär
M. GEORGADZE

Moskva, Kreml
8. jaanuaril 1966

37 kop.

A-27728

EMA COURAGE

Proovige teda varastada, ma torkan teid läbi, närakad. Me kaupleme ausalt lõuendi ja sinkidega. Oleme rahuarmastavad inimesed. (1. pilt)

Me oleme küll vangis, aga nii nagu täi kasuka sees vangis on (3. pilt)

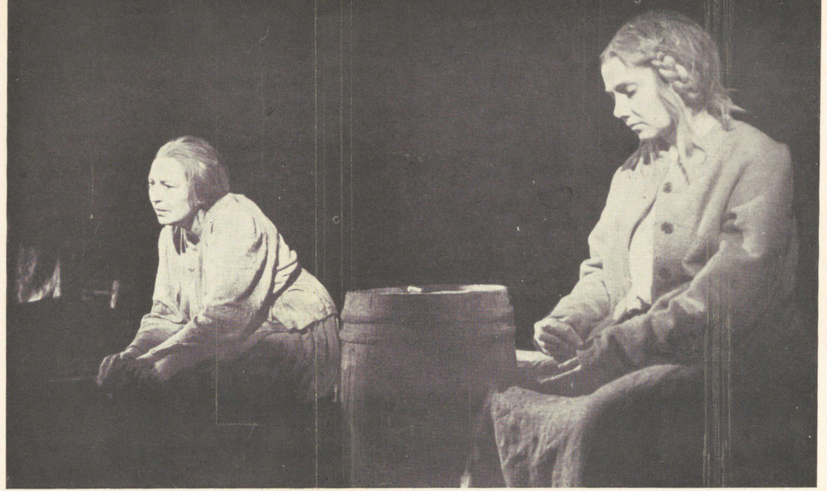

Mulle näib, et nad lasevad ta vabaks, nad pole ju loomad, vaid inimesed. Ja raha peale maiad. Alkäemaks on inimeste juures sama mis jumalal halastus, niikaua kui see on olemas, langetatakse kergeid karistusi ja isegi süütu võib kohtust terve nahaga pääseda. (3. pilt)

Oleme siin puha protestandid. Proosit! (3. pilt)

Siis tuleb sul otsida, kus midagi müüa pakutakse ja võib-olla leiadki, kui sul just tuli taga ei ole ja sa oma austajagi ringi käid. Nädala või kahe pärast võib sulle midagi sobivat näppu sattuda. (3. pilt)

Mulle näib, ma kauplesin liiga kaua. (3. pilt)

Kahtesada kuldnat ma ei saa anda. Ma olen töötanud kolmkümmend aastat. Kattrin on juba kahekümne viiene, ja tal pole ikka veel meest. (3. pilt)

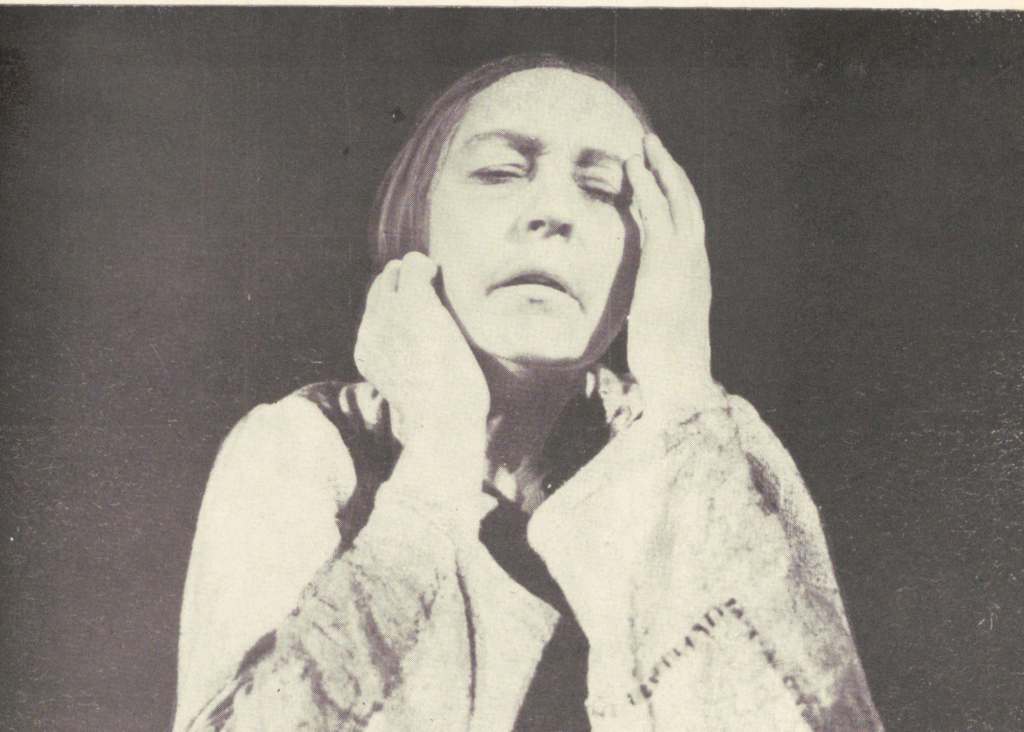

Täitsa selge, et olete näljas. Mullu andis väepealik teile käsu marssida mitte mööda maanteed, vaid otse üle põldude, et vili saaks maha tallatud. (4. pilt)

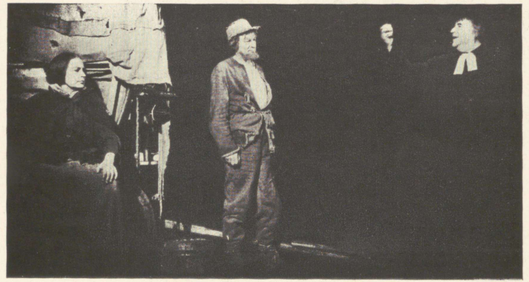

Pastor: **Kas tema on teile nüüd oma nõuannetega a-ks ja o-ks?**
Courage: **Kokk avaldab ainult oma isiklikku arvamust. (8. pilt)**

Kokk: **Kõlavad rahukellad.**
Courage: **Neist rahukelladest ei ole mul mingit tolku, ma ei usu, et nad sõduritele saadaoleva palga välja maksavad, ja mis ma siis peale hakkan oma kuulsa viinaga. (8. pilt)**

2-67984
TRÜ Raamatukogu

Ma hellitasin lootust, et Kattrin leiab Utrechtis endale mehe. (9. pilt)

**. . Käib naabrilaps kaltsus,
Sul seljas on siidirüü,
See ingli käest saadud
ja parajaks tehtud nüüd.
(11. pilt)**

**Kuub seljas kalts
ja lake kõhus.
Pool palgast võtab rügement,
kuid äkki on veel imed õhus,
sest sõjakäik — veel kestab ta.
Hei, oodake, võtke mind kaasa!
(12. pilt)**